C.S. Lewis

MAREA DESPĂRȚIRE

„Lewis are priceperea de a face din teologie o aventură seducătoare, palpitantă şi fascinantă." —*Times Literary Supplement*

HUMANITAS

Marea despărțire

Clive Staples Lewis (1898–1963) – romancier, poet, profesor universitar, medievist, critic literar, eseist, teolog laic și apologet creștin – a fost unul dintre marii intelectuali ai secolului XX. A predat, între 1925 și 1954, literatură engleză la Universitatea din Oxford (Magdalen College), precum și, din 1954 până în 1963, literatură medievală și renascentistă la Universitatea din Cambridge. A fost un vorbitor de excepție, fiind îndrăgit de studenții săi, asupra cărora a exercitat o influență profundă și durabilă. A scris peste treizeci de cărți, adresate publicului larg. Operele sale, traduse în peste treizeci de limbi, vândute în milioane de exemplare – unele dintre ele (*Chronicles of Narnia*, bunăoară) popularizate pe scenă, la televiziune, radio sau cinema –, continuă să atragă, an de an, mii și mii de noi cititori.
Opera: *Surprised by Joy* (*Surprins de Bucurie. Povestea unei convertiri*, Humanitas, 2008, 2011, 2013), *Miracles*, *The Four Loves*, *The Problem of Pain* (trad. rom. în volumul *Despre minuni. Cele patru iubiri. Problema durerii*, Humanitas, 1997, 2012), *The Screwtape Letters* (*Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr*, Humanitas, 2003), *Mere Christianity* (*Creștinism, pur și simplu*, Humanitas, 2004), *Of This and Other Worlds* (*Despre lumea aceasta și despre alte lumi*, Humanitas, 2011), *Fern-seed and Elephants and Other Essays on Christianity* (*Ferigi și elefanți și alte eseuri despre creștinism*, Humanitas, 2011), *Reflections on Psalms* (*Meditații la Psalmi*, Humanitas, 2013), precum și postuma *Prayer: Letters to Malcolm* (*Rugăciune: Scrisori către Malcolm*).

C.S. Lewis

MAREA DESPĂRȚIRE

Un vis

Traducere din engleză și note de
ALEXANDRU MACOVESCU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Iustina Croitoru
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Elena Dornescu
DTP: Radu Dobreci, Carmen Petrescu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

C.S. Lewis
The Great Divorce
© C.S. Lewis Pte Ltd. 1946
Published by Humanitas S.A. under license from C.S. Lewis Company Ltd.
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2013, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LEWIS, C.S.
Marea despărțire / C.S. Lewis; trad.: Alexandru Macovescu. –
București: Humanitas, 2013
ISBN 978-973-50-4187-8
I. Macovescu, Alexandru (trad.)
821.111-31=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Nu, nu-i cale de scăpare. Nu există rai dacă are o fărâmă de iad în el – nici un plan de a păstra ceva de la diavol în inimile sau buzunarele noastre. Să plece Satana, să nu rămână nici urmă de el.

George MacDonald

Barbarei Wall,
cea mai bună și mai stoică scriitoare

Prefață

Blake a scris *Căsătoria Raiului cu Iadul.* Dacă eu am scris despre despărțirea lor nu a fost din pricină că mă socotesc un adversar pe măsura unui asemenea geniu și nici măcar fiindcă aș fi câtuși de puțin sigur că am înțeles ce a vrut el să spună. Dar, într-un fel sau altul, încercarea de a înfăptui această uniune este perenă. Ea se întemeiază pe convingerea că realitatea nu ni se înfățișează niciodată sub aspectul unei alegeri inevitabile de tipul „sau – sau"; că, având iscusință și răbdare și (mai întâi de toate) destul timp, putem găsi întotdeauna o modalitate de a adopta ambele variante; că evoluția sau ajustarea ori ameliorarea va preface răul în bine, fără a fi nevoiți să respingem pe de-a-ntregul nimic din ce am dori să păstrăm. Această convingere mi se pare o greșeală fatală. Nu poți să-ți iei cu tine tot bagajul în fiecare călătorie; se întâmplă ca într-una dintre călătorii să fii nevoit să-ți lași în urmă, printre altele, chiar mâna dreaptă și ochiul drept. Nu trăim într-o lume în care drumurile sunt niște raze de cerc care, dacă sunt urmate destul timp, se vor apropia treptat și se vor întâlni în centrul figurii, ci mai degrabă într-o lume în care, după câteva mile, orice drum se bifurcă din nou și la fiecare răscruce trebuie să luăm o decizie. Nici la nivel biologic viața nu se aseamănă cu un râu, ci cu un copac. Nu se îndreaptă spre uniune, ci se

îndepărtează de ea, iar ființele se îndepărtează din ce în ce mai mult unele de altele, pe măsură ce dobândesc perfecțiunea. Binele, cu cât se desăvârșește, cu atât se deosebește mai mult nu numai de rău, ci și de alt bine.

Nu cred că toți cei care aleg drumuri greșite sunt sortiți pieirii; dar salvarea acestora înseamnă aducerea lor pe calea cea dreaptă. O adunare poate fi corectată, însă numai întorcându-te pe firul calculului până găsești eroarea și refăcându-l din acel punct, niciodată *mergând* pur și simplu *înainte*. Răul poate fi desfăcut, dar nu poate fi „preschimbat" în bine. Trecerea timpului nu-l vindecă. Vraja trebuie desfăcută, încetul cu încetul, „prin incantații de-a-ndăratelea cu putere de a despreuna"[1] –, și nu altminteri. Suntem tot în situația „sau – sau". Dacă vrem cu tot dinadinsul să păstrăm Iadul (sau chiar Pământul), nu vom mai vedea Raiul; dacă acceptăm Raiul, nu vom mai fi în stare să păstrăm nici cele mai neînsemnate și personale amintiri despre Iad. Cred, sunt aproape sigur, că orice om care ajunge în Rai va descoperi că lucrurile pe care le-a părăsit (chiar scoțându-și ochiul drept) nu s-au pierdut: că miezul a ceea ce căuta cu adevărat chiar și atunci când era încercat de cele mai imorale dorințe va fi acolo, cu totul nesperat, și îl va aștepta în „Ținuturile din nori". În acest sens, doar cei care și-au încheiat călătoria (nu și ceilalți) vor putea spune pe bună dreptate că binele este totul și Raiul, pretutindeni. Dar noi, acum, la capătul drumului, nu trebuie să încercăm a anticipa acea viziune retrospectivă. Dacă o vom face, probabil că vom îmbrățișa acea falsă idee fantezistă și periculoasă că totul este bine și că pretutindeni este Raiul.

---

1. John Milton, *Comus (A Mask Presented at Ludlow Castle, 1634)*.

Dar o să mă întrebați ce vă pot spune despre Pământ. Cred că până la urmă nimeni nu va considera Pământul un loc anume. Cred că Pământul, odată ales în locul Raiului, se va dovedi a fi fost, dintotdeauna, doar o parte din Iad; dar dacă Raiul este ales în locul Pământului, se va dovedi că acesta din urmă a fost de la bun început o parte din Raiul însuși.

Mai sunt doar două lucruri de spus despre această cărticică. În primul rând, trebuie să-mi arăt recunoștința față de un scriitor al cărui nume l-am uitat și despre care am citit într-o revistă americană bogat ilustrată de „Sciencetifiction", după cum îi spun ei. El a fost cel care mi-a inspirat subiectul divin, imposibil de zdruncinat sau de distrus, cu toate că el și-a folosit fantezia într-un alt scop, cu mult mai ingenios. Eroul lui călătorea în *trecut*; și acolo, perfect normal, a găsit picături de ploaie care îl străpungeau ca niște gloanțe și sendvișuri din care nu putea mușca nimeni, indiferent câtă putere ar fi avut – fiindcă, firește, nimic din trecut nu poate fi schimbat. Eu, cu mai puțină originalitate, dar (sper) la fel de firesc, am mutat toate acestea în viața veșnică. Dacă scriitorul care a imaginat acea poveste va citi vreodată aceste rânduri, îl rog să primească întreaga mea recunoștință. În al doilea rând, îmi rog cititorii să nu uite că tot ce am scris aici este pură fantezie. Povestea are – sau cel puțin așa am intenționat – o morală. Dar cele ce se întâmplă în viața de după moarte sunt doar bănuieli izvorâte din imaginație, nici măcar presupuneri sau speculații cu privire la ceea ce ne așteaptă cu adevărat acolo. Ultimul lucru pe care îl doresc este să stârnesc curiozitatea în privința detaliilor din lumea de dincolo.

C.S. Lewis,
aprilie 1945

MAREA DESPĂRȚIRE

1

Se părea că stau la o coadă destul de mare pe trotuarul unei străzi lungi și abjecte. Se lăsa seara și ploua. Rătăcisem ore întregi pe asemenea străzi abjecte, mereu pe ploaie și în lumina crepusculului. Timpul părea să se fi oprit în momentul acela jalnic când de-abia se aprinde lumina în câteva magazine, dar nu-i îndeajuns de întuneric ca vitrinele lor să arate vesel. Și, așa după cum seara nu lăsa niciodată loc nopții, tot astfel pașii nu mă duceau niciodată în părțile cele mai frumoase ale orașului. Oricât de departe ajungeam, nu dădeam decât de case mizere, în care se înghesuiau prea mulți chiriași, de mici tutungerii, de panouri pe care atârnau afișe zdrențuite, de depozite fără ferestre, de gări de marfare fără trenuri și de librării din acelea care vând *Operele lui Aristotel.* Nu vedeam niciodată picior de om. În afară de cele câteva persoane care așteptau în stația de autobuz, întregul oraș părea pustiu. Cred că de aceea m-am așezat și eu la coadă.

Am avut noroc numaidecât, căci tocmai când îmi ocupam locul la rând o femeie scundă și arțăgoasă, care ar fi trebuit să fie înaintea mea, s-a răstit la bărbatul ce părea s-o însoțească:

— Foarte bine, atunci. Nu mai merg. Uite-așa, a adăugat ea și a plecat de la coadă.

— Te rog să nu-ți închipui, i-a replicat bărbatul, pe un ton foarte demn, că am câtuși de puțin de gând să mă duc acolo. Am vrut doar să-ți fac ție pe plac, ca să-mi dai pace. Sentimentele mele n-au nici o importanță, înțeleg prea bine.

Și, dând curs vorbelor, s-a îndepărtat și el.

„Ei, m-am gândit eu, asta înseamnă că am înaintat cu două locuri." Eram acum lângă un bărbat foarte mărunt și încruntat, care s-a uitat la mine cât se poate de dezaprobator, după care i-a spus, inutil de tare, celui de dinaintea lui:

— Chestia asta chiar că te face să te gândești de două ori dacă să te duci vreodată.

— Care chestie? a mormăit celălalt, un ins înalt și vânjos.

— Ei bine, a spus Bărbatul Mărunt, aceasta nu prea e societatea cu care sunt obișnuit.

— Hm! a făcut Bărbatul Vânjos, iar apoi a adăugat, aruncându-mi o privire: Să nu crezi nici o vorbă din ce-ți zice el, dom'le! Doar nu ți-e *frică* de el, nu-i așa? Apoi, văzând că nu mă clintesc, s-a rățoit brusc la Bărbatul Mărunt: Nu suntem destul de buni pentru tine, nu? Câtă impertinență!

În clipa următoare, i-a și tras Bărbatului Mărunt o palmă care l-a trimis în șanț, unde a rămas lat.

— Lasă-l acolo, lasă-l acolo! a spus Bărbatul Vânjos, fără să se adreseze cuiva anume. Sunt un om ca toți oamenii, asta sunt, și am aceleași drepturi ca toți ceilalți, nu?

Cum Bărbatul Mărunt nu părea să aibă chef să se mai așeze la coadă și în curând s-a îndepărtat șchiopătând, am înaintat cu prudență în spatele Bărbatului Vânjos și

m-am felicitat că mai făcusem un pas. După o clipă, doi tineri din fața lui au plecat și ei, braț la braț. Întrucât amândoi purtau pantaloni, erau la fel de zvelți și chicoteau la fel de fals, nu eram sigur de sexul nici unuia din ei, însă era clar că fiecare prefera deocamdată să rămână în compania celuilalt decât să-și încerce norocul să găsească un loc liber în autobuz.

— N-o să încăpem toți, s-a auzit o voce plângăreață de femeie, aflată cu vreo patru persoane înaintea mea.

— Îți dau locul meu pentru cinci penny, cucoană, a spus cineva.

Am auzit clinchetul monedelor și apoi țipătul femeii, amestecat cu hohotele de râs ale celorlalți de la rând. Femeia păcălită a sărit de la locul ei ca să se repeadă la individul care o trăsese pe sfoară, dar ceilalți au înaintat imediat și au lăsat-o pe dinafară... Și așa, cu una, cu alta, coada și-a redus considerabil dimensiunile cu mult înainte să apară autobuzul.

Era un vehicul minunat, strălucind de lumină aurie și vopsit în culori heraldice. Șoferul însuși părea luminos ca un far și ținea volanul doar cu o mână. Cu cealaltă parcă își făcea vânt, poate ca să alunge aburii unsuroși ai ploii. Când l-au zărit oamenii, din coadă s-a înălțat un mormăit amenințător. „Dumnealui pare să se simtă bine, nu?... Al naibii de mulțumit mai e de el, pe cinstea mea... Vai, Doamne, de ce nu se poate purta *normal*? I se pare că-i prea grozav să se uite la noi... Cine naiba se crede?... Toată aurăria și purpura asta sunt curată risipă, așa zic eu. De ce nu bagă niște bani în casa aia a lor de colo? Tare aș vrea să-i trag una peste nas.“ Eu nu vedeam nimic în înfățișarea Șoferului care să justifice toate astea, în afară de faptul că părea autoritar și hotărât să-și facă treaba.

Tovarășii mei de călătorie s-au încăierat ca niște găini să se urce în autobuz, deși era loc berechet pentru toți. Eu m-am suit ultimul. Autobuzul era pe jumătate gol și am ochit un loc în spate, destul de departe de ceilați. Dar un tânăr ciufulit a venit de îndată și s-a așezat lângă mine. Și tocmai atunci ne-am pornit.

— M-am gândit că n-ai să te superi că mă țin după tine, a zis el, căci am observat că ai aceeași părere ca și mine despre oamenii ăștia. Nu știu de ce Dumnezeu tot vin aici. N-o să le placă deloc când vom ajunge acolo, le-ar fi fost mai bine la ei acasă. În cazul meu și al tău, lucrurile stau altfel.

— Le *place* cu adevărat acest loc? am întrebat eu.

— La fel de mult cum le place orice altceva, mi-a răspuns el. Au cinematografe, și chioșcuri cu pește și cartofi prăjiți, și reclame, și tot ce-și mai doresc. Îngrozitoarea lipsă a vieții intelectuale pe ei, unii, nu-i îngrijorează deloc. De îndată ce-am ajuns aici, mi-am dat seama că s-a făcut o greșeală. Ar fi trebuit să iau primul autobuz, dar mi-am pierdut timpul, încercând să le deschid ochii celor de aici. Am găsit câțiva pe care îi cunoșteam și am încercat să formez un grup, dar toți păreau să se fi coborât la nivelul mediului. Încă de dinainte să ajung aici, aveam unele îndoieli în privința unuia ca Cyril Blellow. Întotdeauna am fost de părere că îi lipsește autenticitatea. Dar măcar era inteligent: auzeai de la el câte o remarcă critică de valoare, cu toate că era un ratat în plan creativ. Se pare că acum nu i-a rămas decât propria îngâmfare. Ultima dată când am încercat să-i citesc una dintre operele mele... dar stai puțin, mi-aș dori să te uți și tu peste ea.

Constatând cu spaimă că scoate din buzunar un teanc gros de foi bătute la mașină, am mormăit că nu am ochelarii la mine și am exclamat:

— Măi să fie! Ne-am desprins de pământ.

Așa și era. La câteva sute de picioare sub noi, deja ascunse pe jumătate de ploaie și ceață, se zăreau acoperișurile ude ale orașului, întinzându-se unul lângă altul cât vedeai cu ochii.

2

N-am rămas prea mult timp la cheremul Poetului Ciufulit, căci un alt pasager ne-a întrerupt conversația, însă până atunci am aflat o mulțime despre el. Se părea că i se făcuseră mari nedreptăți în viață. Părinții lui nu îl prețuiseră niciodată și nici una dintre cele cinci școli la care învățase nu fusese pregătită pentru cineva cu talentul și temperamentul lui. Ba mai mult, fusese exact genul de băiat în cazul căruia sistemul de examinare se dovedește a fi extrem de inechitabil și absurd. Abia când ajunsese la facultate își dăduse seama că toate aceste nedreptăți nu i se făcuseră din întâmplare, ci fuseseră inevitabilele consecințele ale sistemului nostru economic. Capitalismul nu numai că făcea din muncitori niște sclavi, ci și vicia bunul-gust și banaliza intelectul: de unde și hibele sistemului de învățământ și lipsa de „Recunoaștere" pentru noile genii. Această descoperire făcuse din el un comunist. Dar, când venise războiul și văzuse că Rusia se aliază cu guvernele capitaliste, se trezise și mai izolat și devenise contestatar înfocat. Mârșăviile suferite în această etapă a carierei sale, a mărturisit el, îl înveninaseră. Ajunsese la concluzia că putea să slujească mai bine cauza plecând în America: dar America intrase și ea în război. Atunci își dăduse brusc seama că Suedia ar fi putut fi patria unei arte cu adevărat noi și radicale, dar diverșii săi persecutori

nu îi oferiseră mijloacele de a pleca în Suedia. Erau probleme cu banii. Tatăl lui, care rămăsese încremenit într-o feroce mulțumire de sine, dublată de o mare îngâmfare, atât de caracteristică epocii victoriene, îi dădea o alocație ridicol de meschină. În plus, o fată se purtase foarte urât cu el. El o crezuse o persoană matură cu autentice vederi progresiste, dar, cu totul neașteptat, se dovedise a fi un ghem de prejudecăți burgheze și instincte monogame. Gelozia și posesivitatea erau trăsături pe care le detesta în mod deosebit la o femeie. În cele din urmă, se arătase și zgârcită cu banii. Aceea fusese picătura care umpluse paharul. Poetul se aruncase sub roțile unui tren...

Eu am tresărit, dar el n-a observat.

Chiar și după aceea, și-a urmat tânărul vorba, ghinionul se ținuse scai de el. Îl trimiseseră în orașul cenușiu. Dar bineînțeles că fusese o greșeală. O să văd, m-a asigurat el, că toți ceilalți pasageri mi se vor alătura pe drumul de întoarcere. Dar el, nu. Avea să stea „acolo". Era cât se poate de sigur că va ajunge, în sfârșit, într-un loc unde spiritul său critic atât de fin nu va fi ultragiat de un mediu nefavorabil – unde va găsi „Recunoaștere" și „Apreciere". Până să ajungem acolo, deoarece nu aveam ochelarii la mine, avea să îmi citească fragmentul în privința căruia Cyril Blellow dovedise atât de puțină sensibilitate...

Tocmai în acel moment am fost întrerupți. Una din acele certuri care mocneau întruna în autobuz a izbucnit cu violență și, pentru o clipă, s-a creat panică. S-au scos cuțite, s-au tras focuri de pistol: dar totul părea ciudat de inofensiv și, când s-a terminat, am constatat că eram nevătămat, deși pe alt scaun și cu un nou tovarăș de drum. Era un tânăr cu o figură inteligentă, cu un nas cam

borcănat și un melon pe cap. M-am uitat pe geam. Ajunseserăm atât de sus, încât sub noi nu se mai distingea nimic. Nu vedeam nici câmpii, nici râuri sau munți, dar aveam impresia că orașul cenușiu încă umple tot câmpul vizual.

— Nenorocit oraș, am îndrăznit eu să remarc, și nu înțeleg de ce. Zonele pe care le-am văzut erau pustii. Pe vremuri acolo populația era mai numeroasă?

— Câtuși de puțin, a răspuns tovarășul meu. Necazul lor e că sunt așa de certăreți. Cum ajunge cineva în oraș, se stabilește pe una din străzi. Nu stă acolo nici 24 de ore, că se și ceartă cu vecinul lui. Nici nu se face bine săptămâna, că se ceartă atât de rău, încât hotărăște să se mute. E foarte probabil să găsească următoarea stradă pustie, pentru că oamenii s-au certat cu vecinii lor – și s-au mutat. Dacă e așa, se stabilește acolo. Dacă strada e cumva locuită, se va duce mai departe. Însă, chiar dacă rămâne, asta nu înseamnă nimic. Mai mult ca sigur se va certa cu cineva în scurt timp și se va muta din nou. În cele din urmă, se va duce chiar la marginea orașului și își va construi o casă. Vezi, aici e ușor. Nu trebuie decât *să te gândești* la o casă, și casa apare. Așa se tot mărește orașul.

— Rămânând din ce în ce mai multe străzi nelocuite?

— Exact. Și timpul se scurge ciudat aici. Locul acela de unde am luat autobuzul e la mii de mile de Centrul Civic, unde sosesc toți nou-veniții de pe Pământ. Toți oamenii pe care i-ai întâlnit locuiau lângă stația de autobuz; dar le-au trebuit secole – din timpul nostru – să ajungă acolo, prin mutări succesive.

— Dar cu cei sosiți demult cum a fost? Mă gândesc că trebuie să fi venit oameni de pe Pământ în orașul vostru cu și mai mult timp în urmă.

— Așa e. Sunt și din ăștia. S-au mutat iar și iar. Acum sunt atât de departe, că nici nu le-ar trece prin gând să vină în stația de autobuz. La distanțe astronomice. E un dâmb lângă casa mea și un tip are un telescop. Se văd luminile de la casele locuite, unde trăiesc cei de demult, la milioane de mile depărtare. La milioane de mile de noi și unul de celălalt. Din când în când, se mută și mai departe. Asta-i una din dezamăgiri. Crezi că ai să întâlnești personaje istorice interesante. Dar nu, sunt mult prea departe.

— Ar ajunge la stația de autobuz la timp dacă ar vrea să plece vreodată?

— Ei bine, teoretic da. Dar e o distanță de ani-lumină. Până acum nu au vrut: nu bătrânii ca Timur Lenk, Ginghis Han sau Iulius Caesar ori Henric V.

— N-au vrut, zici?

— Așa e. Dintre bătrânii aceia, cel mai aproape stă Napoleon. O știm pentru că doi tipi au călătorit până la el. Au pornit cu mult înainte să vin eu, firește, dar eram deja aici când s-au întors. Le-a luat cam cincisprezece mii de ani din timpul nostru. Între timp, i-am găsit casa cu telescopul. E doar un punctuleț luminos și nimic altceva nu se vede în preajmă pe o distanță de milioane de mile.

— Dar ei au ajuns acolo?

— Da. Își construise o casă enormă, toată în stil Empire – cu rânduri de ferestre scăldate în lumină, deși, din locul în care trăiesc eu, nu se vede decât un punctuleț luminos.

— L-au văzut pe Napoleon?

— Da. S-au dus până la casă și s-au uitat pe geam. Napoleon era înăuntru, bine mersi.

— Și ce făcea?

— Se învârtea întruna de colo-colo, de colo-colo – stâng-drept, stâng-drept –, nu s-a oprit nici o clipă. Tipii s-au uitat la el cam un an de zile, dar n-a avut odihnă. Și bombănea tot timpul. „A fost vina lui Soult. A fost vina lui Ney. A fost vina Joséphinei. A fost vina rușilor. A fost vina englezilor." Așa bodogănea mereu. Fără oprire. Un bărbat mărunt și gras, care arăta cam obosit. Dar nu părea în stare să se oprească.

După trepidații, mi-am dat seama că autobuzul încă merge, dar pe ferestre nu se vedea nimic care să adeverească acest fapt – nimic în afară de vidul cenușiu de deasupra și de dedesubt.

— Deci orașul se va extinde la nesfârșit? am întrebat.

— Așa e, a zis Bărbatul Deștept. Doar dacă nu face cineva ceva în această privință.

— Cum adică?

— Ei bine, între noi fie vorba, asta-i treaba mea în momentul de față. Care-i necazul cu locul acesta? Nu e că oamenii sunt certăreți – asta-i natura umană și așa a fost întotdeauna, chiar și pe Pământ. Necazul e că nu au Nevoi. Aici obții tot ce vrei (nu de cea mai bună calitate, desigur) doar gândindu-te la acel lucru. De aceea, nu trebuie să faci nici un efort să te muți de pe o stradă pe alta sau să-ți construiești o casă. Cu alte cuvinte, nu există nici o bază economică pentru un stil de viață în comunitate. Dacă ar avea nevoie de magazine adevărate, oamenii ar trebui să rămână acolo unde sunt magazine adevărate. Dacă ar avea nevoie de case adevărate, ar trebui să rămână acolo unde se găsesc constructori adevărați. Penuria este aceea care îi dă posibilitatea societății să existe. Ei bine, aici intervin eu. Nu plec în această călătorie ca să-mi caut

de sănătate. Din câte știu, nu cred că o să-mi priască acolo sus. Dar, dacă pot să mă întorc cu niște bunuri adevărate – orice lucru care se poate mânca sau bea sau pe care te poți așeza –, zău că vor fi la mare căutare în orașul nostru. Aș începe o mică afacere. Aș avea ceva de vândut. În scurtă vreme, lumea s-ar muta în apropiere – asta înseamnă centralizare. În două străzi pline ochi ar începe toți oamenii care sunt acum răspândiți pe un milion de mile pătrate de străzi goale. Aș face un profit frumușel și aș ajunge și binefăcătorul tuturor.

— Vrei să spui că, dacă ar fi *nevoiți* să trăiască laolaltă, cu timpul s-ar certa mai puțin?

— Ei, nu știu ce să zic despre asta. Dar cred că n-ar mai face atâta scandal. S-ar putea înființa o forță polițienească. Să-i învețe ce-i disciplina. În orice caz (aici și-a coborât glasul), ar fi *mai bine*, să știi. Toată lumea e de acord în această privință. În mulțime ești mai protejat.

— Mai protejat față de ce? am început eu, dar tovarășul meu de drum mi-a dat un ghiont să tac.

L-am întrebat atunci altceva.

— Dar ascultă aici, am zis, dacă oamenii pot obține orice cu puterea gândului, de ce și-ar dori bunuri *adevărate*, așa cum le spui tu?

— O, dar le-ar plăcea case în care să nu-i ningă, să nu-i plouă.

— Casele lor de acum nu sunt așa?

— Sigur că nu. Cum să fie?

— Atunci la ce naiba le mai construiesc?

Bărbatul Deștept și-a apropiat capul de al meu.

— Tot pentru protecție, a murmurat el. Măcar le dă senzația că sunt în siguranță. *Acum* e bine, dar mai târziu... înțelegi.

— Ce? am făcut eu, reducându-mi aproape fără să vreau vocea la o șoaptă.

A articulat cuvintele fără zgomot, de parcă se aștepta să-i citesc pe buze.

— Vorbește tare, i-am spus eu.

— Se va întuneca îndată, a rostit el.

— Adică înserarea chiar se va preschimba în noapte până la urmă?

A încuviințat.

— Și ce legătură are cu asta? am zis.

— Păi... nimeni nu vrea să stea pe-afară când se întâmplă asta.

— De ce?

Răspunsul lui a fost atât de șoptit, încât a trebuit să-l rog de mai multe ori să repete ce spusese. După ce-a repetat, ușor plictisit (așa cum se întâmplă adesea când cineva vorbește în șoaptă), i-am răspuns, uitând însă că trebuie să-mi cobor vocea:

— Cine sunt „Ei"? am întrebat. Și ce te temi că o să-ți facă? Și de ce ar ieși ei când se întunecă? Și ce protecție îți poate oferi o casă imaginară în caz de primejdie?

— Voi de colo! a strigat Bărbatul Vânjos. Ce tot vorbiți? Terminați cu șușotitul, dacă nu vreți s-o încasați! Răspândiți zvonuri, așa mi se pare. Tacă-ți fleanca, Ikey!

— Ai mare dreptate. E scandalos. Ar trebui dați pe mâna justiției. Cum au ajuns în autobuz? au mârâit pasagerii.

Un bărbat gras, proaspăt bărbierit, de pe locul din fața mea, s-a întors spre mine și mi s-a adresat pe un ton de om cultivat.

— Scuzați-mă, domnule, dar am auzit fără să vreau frânturi din conversația dumneavoastră. Este uimitor că

aceste superstiții primitive mai persistă încă. Poftiți? Dumnezeule, nu-s nimic mai mult. Nu există nici cea mai mică dovadă că acest crepuscul se va preschimba vreodată în noapte. În cercurile cultivate, opiniile s-au modificat radical. Mă surprinde că n-ați auzit despre asta. Toate închipuirile de coșmar ale strămoșilor noștri au fost desființate. Ce vedem noi acum în lumina aceasta slabă și palidă este promisiunea zorilor: o treptată întoarcere a întregii națiuni către lumină. Lentă și imperceptibilă, desigur. „Și nu doar prin ferestrele de la răsărit / Pătrunde lumina zilei în zori."[1] Iar această pasiune pentru bunuri „adevărate", de care vorbește prietenul dumneavoastră, este, să știți, doar materialism. Este o chestiune retrogradă. Prozaică! O puternică dorință pentru lucruri materiale. Dar *noi* vedem acest oraș spiritual – căci, cu toate defectele sale, *este* spiritual – ca pe o pepinieră în care puterile creatoare ale omului, eliberat de constrângerile materiei, își întind aripile. Un ideal sublim.

După câteva ore, a survenit o schimbare. Lumina din autobuz a prins să se întețească. Cenușiul de dincolo de geamuri s-a prefăcut din culoarea aceea mocirloasă într-un sidefiu, apoi în cea mai pală nuanță de albastru, pe urmă într-un albastru luminos care ne înțepa ochii. Părea că plutim într-un vid perfect. Nu se vedeau nici pământ, nici soare sau stele; doar un abis strălucitor. Am coborât

1. Versuri din poemul *Say Not the Struggle Naught Availeth* („Nu spune că lupta-i în zadar") de Arthur Hugh Clough (1819–1861), poet britanic cunoscut pentru francheța cu care și-a exprimat îndoielile cu privire la religia creștină. Poemul amintit a fost scris în 1849, într-o perioadă de frământări politice și sociale în Europa și Statele Unite ale Americii.

geamul de lângă mine. Pentru o clipă, înăuntru a pătruns o răcoare încântătoare, iar apoi...

— Ce naiba faci? a strigat Bărbatul Deștept, aplecându-se cu bădărănie peste mine și ridicând scurt geamul. Vrei să murim de răceală?

— Dă-i un pumn, a spus Bărbatul Vânjos.

M-am uitat în jur. Deși ferestrele erau închise, și curând acoperite, autobuzul era plin cu lumină. O lumină crudă. M-am dat înapoi din fața chipurilor și corpurilor care mă înconjurau. Erau fețe încremenite, pe care se citea nu putința, ci neputința, unele supte, altele umflate, unele uitându-se urât, cu o ferocitate imbecilă, altele cufundate într-o nesfârșită visare, dar toate, într-un fel sau altul, deformate și șterse. Aveai senzația că s-ar putea sfărâma în bucățele dacă lumina s-ar înteți. Apoi – era o oglindă pe peretele din spate al autobuzului – mi-am zărit și eu fața.

Și lumina se tot întețea.

3

Un perete de stâncă se conturase amenințător în față. Se prăbușea vertical sub noi, atât de departe, că nu-i vedeam capătul de jos, și era negru și neted. Noi urcam întruna. În cele din urmă, s-a văzut vârful stâncii, o linie subțire, verde-smarald, întinsă ca o strună de vioară. Am prins să plutim pe deasupra ei; zburam acum peste o întindere înverzită, netedă, străbătută de un râu lat. În clipa asta, pierdeam înălțime: coroanele celor mai înalți copaci erau la doar douăzeci de picioare sub noi. Apoi, deodată, ne-am oprit. Toți au sărit de pe locurile lor. Blesteme, înjurături, lovituri, ocări scabroase mi-au ajuns la urechi, în vreme ce restul pasagerilor se îmbrânceau să iasă. După o clipă, au reușit. Eram acum singur în autobuz și prin ușa deschisă am auzit, în liniștea de curând așternută, cântecul unei ciocârlii.

Am coborât și eu. Lumina și răcoarea care m-au învăluit erau ca acelea din zorii unei dimineți de vară, cu un minut sau două înainte de răsărit, totuși cu o anumită deosebire. Aveam senzația că mă aflu într-un spațiu mai larg, poate chiar *un fel* de spațiu mai larg decât cunoscusem vreodată: parcă cerul era mult mai departe și câmpia înverzită mai întinsă decât sunt cele de pe bulgărele nostru de pământ. Ieșisem atât de „afară", încât până și sistemul nostru solar părea o chestiune dinăuntru. Asta

îmi dădea o senzație de libertate, dar și de expunere, poate chiar de pericol, senzație pe care am încercat-o și mai departe, în toate cele ce s-au petrecut. Tocmai neputința de a vă transmite această senzație sau de a vă face să vi-o amintiți pe măsură ce îmi depăn povestea mă umple de disperare că nu pot exprima adevărata natură a tot ce am văzut și auzit.

La început, am fost atent, firește, la tovarășii mei de drum, care stăteau încă grupați în preajma omnibuzului, deși unii începeau să înainteze cu pași șovăielnici în acel ținut. Mi s-a tăiat răsuflarea când i-am văzut. Acum, că erau în lumină, deveniseră străvezii – cu totul străvezii, dacă stăteau între mine și ea, neuniform și nu chiar perfect opaci, dacă stăteau la umbra vreunui copac. Erau de fapt duhuri: pete în formă de oameni în aerul strălucitor. Puteai să le dai atenție sau să nu-i bagi în seamă, după cum voiai, așa cum faci cu mizeria de pe un geam. Am observat că iarba nu se culca sub pașii lor; nici picăturile de rouă nu se spărgeau.

Apoi mintea mi s-a adaptat, sau ochii, și am înțeles întregul fenomen în sens invers. Oamenii erau așa cum fuseseră întotdeauna; așa cum poate că au fost toți oamenii pe care i-am cunoscut. Lumina, iarba, copacii erau însă altfel: făcute dintr-o substanță mult mai solidă decât pe tărâmul nostru, așa că oamenii, prin comparație, păreau duhuri. Îndemnat de un gând neașteptat, m-am aplecat și am încercat să culeg o margaretă de la picioarele mele. Tulpina nu voia să se rupă. Am încercat s-o răsucesc, dar nu voia să se răsucească. Am tras până mi-au apărut broboane de sudoare pe frunte și mi-am zdrelit pielea de pe mâini. Micuța floare era tare, nu ca lemnul și nici ca

fierul, ci ca diamantul. Am văzut o frunză – o frunzuliță tânără de fag – în iarbă, lângă mine. Am încercat s-o iau: mai să-mi plesnească inima de efort și cred că abia dacă am clintit-o. Dar a trebuit să-i dau imediat drumul – era mai grea decât un sac de cărbuni. Pe când îmi trăgeam sufletul, ispirând adânc și uitându-mă la margaretă, am observat că nu vedeam numai iarba de la picioarele mele, ci și *de sub* ele. Și eu eram tot un duh. Cum aș putea să exprim groaza care m-a cuprins când mi-am dat seama de acest lucru? „Drace! m-am gândit. Am încurcat-o rău de data asta."

— Nu-mi place aici! Deloc! a țipat o voce. Locul ăsta îmi dă fiori.

Unul dintre duhuri trecuse în fugă pe lângă mine și se urcase înapoi în autobuz. Din câte știu, femeia n-a mai ieșit niciodată de acolo.

Ceilalți au rămas pe loc, șovăielnici.

— Hei, domnule, i s-a adresat Bărbatul Vânjos Șoferului, când trebuie să ne întoarcem?

— Nu trebuie să vă întoarceți niciodată dacă nu vreți, i-a răspuns acesta. Stați cât poftiți.

A urmat o tăcere stânjenitoare.

— Asta-i de-a dreptul ridicol, mi-a spus o voce la ureche. Unul dintre cele mai liniștite și mai respectabile duhuri se apropiase cu sfială de mine. Trebuie să fie o greșeală de organizare, a continuat el. Ce rost are să le lași pe toate lepădăturile astea să se învârtă pe aici toată ziua? Uită-te la ei. E limpede că nu le place. Le-ar fi mult mai bine acasă. Nici măcar nu știu ce să facă.

— Nici eu nu prea știu, am spus. Ce trebuie să facă cineva aici?

— Cine, eu? O să vină cineva să mă întâmpine din clipă în clipă. Sunt așteptat. Nu-mi fac griji în privința asta. Dar e cam neplăcut să vezi în prima zi o mulțime de excursioniști învârtindu-se peste tot pe aici. La naiba, scopul pentru care am venit aici a fost să scăpăm de ei!

Apoi s-a îndepărtat. Iar eu am început să mă uit în jur. Deși el rostise cuvântul „mulțime", solitudinea era atât de vastă, că abia am remarcat pâlcul de duhuri în prim-plan. Verdeața și lumina aproape că le înghițiseră. Dar foarte departe am zărit ceva care putea fi o grămadă de nori sau un șir de munți. Uneori, reușeam să disting acolo râpe împădurite, văi pierdute în depărtare și chiar orașe de munte cocoțate pe culmi inaccesibile. Alteori, totul devenea neclar. Acei munți erau atât de înalți, că vederea mea nu-i putea cuprinde. Lumina îi învăluia de deasupra: de acolo, coborând la vale, lăsa umbre lunguiețe în spatele fiecărui copac din câmpie. Nimic nu se schimba, nimic nu se mișca pe măsură ce se scurgeau orele. Speranța – sau amenințarea – răsăritului rămânea acolo sus, în neclintire.

După multă vreme, am văzut oameni venindu-ne în întâmpinare. Pentru că erau strălucitori, i-am zărit de foarte departe și la început nici n-am știut dacă sunt oameni sau nu. Milă după milă, se apropiau din ce în ce mai mult. Pământul se cutremura sub pașii lor și picioarele lor puternice se afundau în iarba înrourată. Un pic de abur și un miros dulce se ridica din locurile în care striviseră iarba și împrăștiaseră roua. Unii erau goi, alții, îmbrăcați. Dar cei goi nu păreau să fie mai puțin împodobiți, iar celor îmbrăcați veșmintele nu le ascundeau mușchii puternici și nici pielea strălucitoare și netedă.

Câțiva erau bărboși, dar nici unul dintre ei nu mi s-a părut că ar avea o anumită vârstă. Vezi uneori, chiar și în țara noastră, oameni fără vârstă – o față de copil frământată de gânduri sau una de bătrân, luminată de veselia copilăriei. Aici toți erau așa. Veneau mereu, fără șovăire. Nu prea îmi plăcea. Două dintre duhuri au țipat de spaimă și au fugit la autobuz. Noi, ceilalți, ne-am îngrămădit unul într-altul.

4

Când oamenii solizi s-au apropiat mai mult, am observat că înaintau în ordine și plini de hotărâre, de parcă fiecare știa care îi este ținta umană din grămada noastră de umbre. „O să fie niște scene înduioșătoare, mi-am spus. Poate că nu e corect să asist la așa ceva." Imediat după aceea, m-am îndepărtat sub pretextul că vreau să cercetez un pic împrejurimile. M-a atras crângul de cedri uriași din dreapta mea, în care am și pătruns. Dar mersul s-a dovedit anevoios. Iarba, dură ca diamantul sub picioarele mele lipsite de consistență, îmi dădea senzația că pășeam pe pietre pline de denivelări și am îndurat suferințe ca acelea ale micii sirene din basmul lui Andersen. O pasăre mi-a trecut prin față și am invidiat-o. Era din acest ținut și era la fel de reală ca și iarba. Putea să culce firele și să se ude de rouă.

Aproape de îndată am fost urmat de cel căruia îi ziceam Bărbatul Vânjos – dar adevărul era că acum devenise Duhul Vânjos. La rândul său, era urmat de unul dintre oamenii cei strălucitori.

— Nu mă cunoști? i-a strigat el Duhului.

Și mi-a fost imposibil să nu întorc capul și să nu mă uit. Chipul spiritului solid – era unul dintre cei ce purtau veșminte – mi-a trezit un chef nebun să dansez, atât era de vesel, atât de pururi tânăr.

— Al naibii să fiu, a spus Duhul, dacă aș fi crezut așa ceva. M-ai lăsat cu gura căscată. Nu e drept, Len, să știi. Dar bietul Jack? Arăți destul de mulțumit de tine, așa că te mai întreb o dată, dar bietul Jack?

— E aici, a spus celălalt. Ai să-l vezi în curând dacă rămâi.

— Dar l-ai omorât.

— Sigur că da. Totul e în regulă acum.

— În regulă, da? Pentru tine, vrei să spui. Dar pentru bietul om care zace rece, fără viață?

— Dar nu e așa, ți-am spus că-l vei întâlni în curând. Ți-a trimis salutări.

— Aș vrea să înțeleg, a zis Duhul, de ce ești aici și așa de mulțumit, tu, un nenorocit de ucigaș, în timp ce eu am cutreierat străzile de acolo și am trăit într-o casă ca o cocină în toți acești ani?

— Asta e cam greu de înțeles la început. Dar totul s-a terminat acum. O să-ți placă aici în cel mai scurt timp. Până atunci nu trebuie să-ți faci griji.

— Nu trebuie să-mi fac griji? Nu ți-e rușine?

— Nu. Nu în sensul la care te referi tu. Nu mă uit la mine însumi. M-am lepădat de mine însumi. Am fost silit, știi, după omorul săvârșit. Asta a făcut locul acesta pentru mine. Așa a început totul.

— Personal, a spus Duhul Vânjos, cu o emfază care intra în contradicție cu sensul obișnuit al cuvântului, personal, cred că noi doi s-ar cuveni să fim unul în locul celuilalt. Asta e părerea mea personală.

— E foarte posibil să fim curând așa, a spus celălalt. Dacă vei înceta să te mai gândești la asta.

— Uită-te la mine acum, a zis Duhul, bătându-se cu palma în piept (dar palma nu făcea nici un zgomot). Am

mers pe calea cea dreaptă toată viața. Nu zic că am crezut în Dumnezeu sau că n-am făcut greșeli, departe de mine acest gând. Dar mi-am făcut datoria toată viața, înțelegi? Datoria față de toți, așa un om am fost. N-am cerut niciodată ceva ce nu mi se cuvenea. Dacă voiam să beau ceva, plăteam și, dacă-mi luam leafa, îmi făceam treaba, înțelegi? Genul ăsta de om am fost și n-are decât s-o afle toată lumea.

— Ar fi mult mai bine să nu mai vorbim despre asta acum.

— Dar cine vorbește? Eu nu caut să demonstrez nimic. Îți spun doar ce fel de om am fost. Nu cer nimic în afară de drepturile ce mi se cuvin. Poate crezi că mă poți umili pentru că tu ești îmbrăcat așa elegant (cum nu erai când ți-am fost șef), iar eu sunt un om sărman. Dar trebuie să am și eu aceleași drepturi ca tine, pricepi?

— O, nu! Situația nu e așa de rea. Eu nu mi-am obținut drepturile, altminteri n-aș fi aici. Nici tu n-ai să ți le obții. Ai să primești în schimb ceva mult mai bun. Nu te teme.

— Tocmai asta spun și eu. Nu mi-am primit drepturile. Am făcut mereu tot ce mi-a stat în putință și niciodată ceva rău. Așa că nu pricep de ce trebuie să fiu pus mai prejos decât un nenorocit de ucigaș ca tine.

— Cine știe dacă așa o să se întâmple? Nu trebuie decât să fii fericit și să vii cu mine.

— De ce mă tot contrazici? Eu îți spun doar ce fel de om sunt. Nu-mi vreau decât drepturile. Nu cer nici o nenorocită de pomană de la nimeni.

— Atunci începe acum. De îndată. Cere O Nenorocită De Pomană. Totul se dă aici la cerere și nimic nu poate fi cumpărat.

— Asta poate că funcționează pentru tine, așa cred. Dacă se hotărăsc să lase aici pe un nenorocit de ucigaș numai pentru că face pe milogul în ultima lui clipă, e problema lor. Eu nu mă văd în aceeași luntre cu tine, înțelegi? Și de ce aș fi? Eu nu vreau pomană. Eu sunt un om de treabă și, dacă nu eram nedreptățit, aș fi ajuns aici cu mult timp în urmă, iar tu le poți spune că asta am zis.

Celălalt a scuturat din cap.

— Nu poți să faci lucrurile așa, a spus el. În acest fel, picioarele n-o să-ți devină niciodată destul de solide ca să mergi pe iarba noastră. Ai fi epuizat înainte să ajungi la munți. Și nu e chiar adevărat, să știi.

I se vedea veselia dansând în ochi când a rostit aceste ultime cuvinte.

— Ce nu e adevărat? a întrebat Duhul îmbufnat.

— Nu ai fost un om de treabă și nu ai făcut tot ce ți-a stat în putință. Nici unul din noi nu a fost și nici n-a făcut astfel. Domnul să te aibă în pază, dar asta n-are nici o importanță. N-are rost să vorbim despre asta acum.

— Tocmai tu? a icnit Duhul. *Tu* ai tupeul să-mi spui *mie* că n-am fost un om de treabă?

— Desigur. Chiar trebuie să intru în amănunte? O să-ți spun ceva pentru început. Uciderea bătrânului Jack nu a fost cel mai rău lucru pe care l-am făcut. A fost un impuls de moment și eram pe jumătate nebun când am săvârșit omorul. Dar pe tine te-am ucis în gând, cu bună știință, ani de zile. Stăteam treaz noaptea în pat, gândindu-mă ce ți-aș face dacă mi s-ar ivi vreodată prilejul. De aceea am fost trimis la tine acum: să-ți cer iertare și să-ți fiu slujitor cât timp vei avea nevoie și chiar mai mult, dacă așa îți va fi voia. Am fost cel mai rău. Dar toți

subalternii tăi gândeau la fel. Ne-ai făcut zile fripte, să știi. Le-ai amărât viața și nevestei, și copiilor tăi.

— Vezi-ți de treabă, tinere, a spus Duhul. Mai tacă-ți gura, înțelegi? Pentru că nu suport să-ți bagi nasul în treburile mele personale.

— Nu sunt treburile tale personale, a spus celălalt.

— Și îți mai zic un lucru, a spus Duhul. Șterge-o, înțelegi ce-ți zic? Nu te vreau aici. Poate că sunt un om sărman, dar nu mă împrietenesc cu un ucigaș și nici nu primesc lecții de la el. Și zi așa, v-am făcut zile fripte ție și colegilor tăi? Dacă am fi din nou acolo, ți-aș arăta eu ce înseamnă munca.

— Vino și arată-mi acum, i-a spus celălalt, râzând. Va fi minunat să ajungem la munți, dar acolo vom avea o groază de treabă.

— Sper să nu crezi că voi merge cu tine.

— Nu mă refuza. N-ai să ajungi niciodată singur acolo. Și eu sunt cel trimis după tine.

— Deci asta-i șmecheria, nu? a strigat Duhul, cu nespusă amărăciune.

Dar eu am simțit și un fel de bucurie a victoriei în glasul lui. Fusese implorat – putea să refuze: i se părea că e în avantaj.

— M-am gândit eu că o să fie o afurisită de aiureală. Toți sunt mână în mână, o gașcă nenorocită. Spune-le că nu vin, pricepi? Mai bine condamnat decât să merg cu tine. Am venit aici să-mi obțin drepturile, înțelegi? Nu să mă țin de coada ta smiorcăindu-mă după pomană. Dacă sunt prea mofturoși să mă primească fără tine, mă duc acasă.

Era aproape fericit acum că putea, într-un fel, să amenințe.

— Așa am să fac, a repetat. O să mă duc acasă. N-am venit aici să mă tratați ca pe ultimul om. O să mă duc acasă. Asta am să fac. Naiba să vă ia pe toți!

În cele din urmă, încă bombănind, dar și tânguindu-se un pic, pe când își făcea croia pe iarba ascuțită, a plecat.

5

Pentru o clipă s-a așternut tăcerea sub cedri, dar apoi – *pâș, pâș, pâș* – a fost întreruptă. Doi lei cu labe de catifea au apărut săltând în luminiș, uitându-se țintă unul la altul, și au început o hârjoneală solemnă. Coamele le arătau de parcă tocmai ieșiseră din râul al cărui murmur îl auzeam în apropiere, deși copacul îl ascundea vederii. Pentru că nu-mi prea plăcea compania, am pornit mai departe să caut râul și, după ce am trecut de niște tufe dese înflorite, l-am găsit. Tufele ajungeau aproape până jos, pe mal. Apa era la fel de netedă ca Tamisa, dar curgea repede ca un torent de munte: de un verde pal acolo unde se aplecau crengile copacilor deasupra ei, dar atât de limpede, că puteam să număr pietricelele de pe fund. Aproape de mine, l-am văzut pe unul dintre Oamenii Strălucitori vorbind cu un spectru. Era duhul grăsanului cu voce de om cult care mi se adresase în autobuz și părea să poarte șoșoni.

— Dragă băiete, sunt încântat să te revăd, îi spunea el Spiritului care era gol și aproape orbitor de alb. Am vorbit cu tatăl tău deunăzi și amândoi ne întrebam unde ești.

— Nu l-ai adus și pe el? a întrebat celălalt.

— Păi, nu. Locuiește la mare distanță de autobuz și, ca să fiu cât se poate de sincer, se poartă cam ciudat în

ultimul timp. Un pic dificil. Își iese din mână. Niciodată nu s-a străduit prea mult, știi. Dacă ți-aduci aminte, se ducea de obicei la culcare când tu și cu mine ne apucam să vorbim despre lucruri serioase! Ah, Dick, n-o să uit niciodată discuțiile noastre. Mă aștept ca între timp să-ți fi schimbat puțin felul de a vedea lucrurile. Ajunseseși cam îngust la minte către sfârșitul vieții, dar fără îndoială că ți-ai lărgit orizontul din nou.

— Ce vrei să spui?

— Păi, acum e clar, nu-i așa, că nu prea aveai dreptate. Zău, dragă băiete, ajunseseși să crezi în Rai și Iad la propriu!

— Și n-aveam dreptate?

— O, da, în sens spiritual, sigur că da. Și eu cred încă în ele în acest fel. Încă mai caut, dragul meu, Împărăția Cerurilor. Dar nu în manieră superstițioasă sau mitologică...

— Scuză-mă. Unde îți închipui că ai fost până acum?

— Ah, înțeleg. Vrei să zici că orașul cenușiu, cu speranța sa neclintită în ivirea zorilor (toți trebuie să trăim cu speranța, nu-i așa?), cu lupta sa pentru un progres nelimitat este, într-un fel, Raiul, dacă avem ochi să-l vedem așa? Este o idee frumoasă.

— N-am vrut să spun deloc așa ceva. E cu putință să nu știi unde ai fost?

— Acum, c-ai pomenit de asta, nu cred că-i dăm niciodată un nume. Voi cum îi spuneți?

— Îi spunem Iad.

— Nu e nevoie să fii așa profan, dragă băiete. Poate că nu sunt prea ortodox, în sensul pe care îl atribui tu cuvântului, dar sunt încredințat că problemele astea ar trebui abordate cu simplitate, și seriozitate, și reverență.

— Să discutăm despre Iad *cu reverență*? Am vorbit serios. Ai fost în Iad: cu toate că, dacă nu te întorci, ai putea să-l numești Purgatoriu.

— Continuă, dragă băiete, continuă. Asta chiar îți stă în fire. Nu mă îndoiesc că ai să-mi spui de ce, în opinia ta, am fost trimis acolo. Nu sunt supărat.

— Dar nu știi? Te-ai dus acolo pentru că ești un apostat.

— Vorbești serios, Dick?

— Cât se poate de serios.

— Asta e mai rău decât m-am așteptat. Crezi cu adevărat că oamenii sunt pedepsiți pentru părerile lor sincere? Chiar presupunând, de dragul discuției, că aceste păreri sunt greșite.

— Ești pe deplin încredințat că nu există păcate ale minții?

— Ba da, există, Dick. Sunt prejudecăți retrograde, rea-credință în gândire, timiditate și stagnare. Dar opiniile sincere, exprimate fără teamă nu sunt păcate.

— Știu că așa discutam odată. Și eu am susținut asta până la sfârșitul vieții, când am ajuns îngust la minte, cum spui tu. Totul se reduce la ce înseamnă opinii sincere.

— Ale mele sigur au fost. Nu erau doar sincere, ci și curajoase. Mi le-am exprimat fără teamă. Când doctrina Învierii a încetat să corespundă judecății cu care m-a înzestrat Dumnezeu, am tăgăduit-o pe față. Mi-am ținut renumita predică. Am sfidat întregul capitol. Mi-am asumat toate riscurile.

— Care riscuri? Ce urma să se întâmple în afară de ce ai dobândit de fapt – popularitate, vânzări bune la cărțile scrise, invitații și la urmă o episcopie?

— Dick, aceste afirmații nu-ți fac cinste. Ce vrei să insinuezi?

— Prietene, nu insinuez nimic. Înțelegi, acum *știu*. Să fim sinceri. Opiniile noastre nu au apărut din senin. Pur și simplu, am fost amândoi în contact cu un anumit curent ideologic și am aderat la el pentru că ni s-a părut modern și de succes. La facultate, am început să scriem automat acel tip de eseuri care erau bine notate și să spunem acel gen de lucruri care culegeau aplauze. Când anume, în toată viața noastră, ne-am aplecat cu sinceritate, în singurătate, asupra singurei întrebări în jurul căreia se învârte totul: dacă, de fapt, Supranaturalul nu există cu adevărat? Când ne-am luptat, măcar o singură clipă să nu ne pierdem credința?

— Dacă ce ai spus se vrea o schiță a genezei teologiei liberale în general, îți răspund că nu e decât o calomnie. Insinuezi că oameni ca...

— N-am generalizat în nici un fel. Nu m-am referit la alți oameni în afară de tine și mine. O, dacă ții la sufletul tău nemuritor, amintește-ți. Știi că tu și cu mine jucam cu zaruri măsluite. Nu *voiam* ca celălalt să aibă dreptate. Ne era frică de adepții zeloși ai mântuirii sufletului, frică să nu contravenim spiritului epocii, frică de ridicol, frică (mai presus de toate) de adevăratele temeri și speranțe spirituale.

— Departe de mine gândul de a tăgădui că tinerii pot face greșeli. Pot foarte bine să fie influențați de ideologiile la modă. Dar nu e vorba de felul în care se formează opiniile. Ci de faptul că erau părerile mele sincere, exprimate cu sinceritate.

— Desigur. Pentru că ne-am lăsat duși de curent, fără să înotăm împotriva lui, fără să renunțăm la ce ne doream, acceptând orice solicitare pe jumătate conștientă a dorin-

țelor noastre, am ajuns într-un punct în care nu am mai crezut în Credință. Exact în același fel, un om gelos, șovăielnic și fără voință ajunge să creadă minciunile care i se spun despre prietenul său cel mai bun; bețivul ajunge într-un punct în care (pe moment) este convins că încă un pahar n-o să-i facă nici un rău. Credințele sunt sincere în sensul că au loc ca niște evenimente psihologice în mintea omului. Dacă asta înțelegi prin sinceritate, atunci sunt sincere, cum erau și ale noastre. Dar greșelile care sunt sincere în acest sens nu sunt nevinovate.

— O să găsești justificări pentru Inchiziție în scurtă vreme!

— De ce? Dacă Evul Mediu a greșit într-o anumită direcție, asta înseamnă că nu există greșeli în direcția opusă!

— Păi, asta e foarte interesant, a spus Duhul Episcopal. Este un punct de vedere. Bineînțeles că e un punct de vedere. Între timp...

— Nu mai e acest timp. Toate astea s-au sfârșit. Nu ne mai jucăm acum. Am vorbit despre trecut (al tău și al meu) doar ca să-i întorci spatele pentru totdeauna. Tragi o dată și scoți dintele. Poți s-o iei de la capăt de parcă nimic n-ar fi mers rău vreodată. Alb ca neaua. Totul e adevărat, să știi. El este în mine, pentru tine, cu acea putere. Și... am făcut drum lung să te întâlnesc. Ai văzut Iadul: ai Raiul în față. N-ai vrea, măcar acum, să te căiești și să crezi?

— Nu cred c-am înțeles exact ce vrei să demonstrezi, a spus Duhul.

— Nu încerc să demonstrez nimic, a zis Spiritul. Îți spun doar să te căiești și să crezi.

— Dar, dragă băiete, am deja credință. Poate că noi doi nu avem exact aceleași păreri, dar m-ai judecat complet

greșit dacă nu-ți dai seama că religia mea este pentru mine un lucru adevărat și de mare valoare.

— Foarte bine, a spus celălalt, de parcă și-ar fi schimbat planurile. Vrei să crezi în *mine*?

— În ce sens?

— Vrei să vii cu mine în munți? Te va durea la început, până ți se întăresc picioarele. Realitatea este crudă cu picioarele umbrelor. Dar vrei să vii?

— Păi, e o idee. Sunt dispus s-o iau în considerație. Desigur, am nevoie de niște asigurări... Am să vreau de la tine garanții că mă duci într-un loc în care o să mă fac mult mai folositor, și o să am oportunități să-mi cultiv talentele pe care mi le-a dăruit Dumnezeu, și o atmosferă de gândire liberă – pe scurt, tot ce se înțelege prin civilizație și... ă... viață spirituală.

— Nu, a apus celălalt. Nu-ți pot promite nici unul din aceste lucruri. Nici un domeniu în care să te faci folositor: nu e deloc nevoie de tine acolo. Nici oportunități să-ți cultivi talentele: doar iertare pentru că ți le-ai folosit greșit. Nici o atmosferă de gândire liberă, căci te voi duce pe un tărâm unde nu există întrebări, ci doar răspunsuri, și vei vedea fața lui Dumnezeu.

— Ah, dar vorbele tale frumoase trebuie interpretate de fiecare în felul lui! Pentru mine, nu există răspuns suprem. Vântul gândirii libere trebuie să sufle *mereu* prin mintea omului, nu ești de acord? „Demonstrează totul"... să călătorești cu speranță e mai bine decât să ajungi undeva.

— Dacă asta ar fi adevărat, și recunoscut ca atare, cum ar putea cineva să călătorească plin de speranță? N-ar exista nimic la care să speri.

— Dar trebuie să simți și tu că e ceva sufocant în ideea de finalitate. Stagnarea, dragă băiete, ce îți poate distruge sufletul mai mult ca oprirea în loc?

— Gândești așa pentru că acolo n-ai cunoscut adevărul decât ca pe o noțiune abstractă. Te voi duce într-un loc unde ai să-l guști ca pe miere și te va lua în brațe ca un mire. Setea îți va fi potolită.

— Păi, știi, nu cred că mi-e sete de adevăruri apriorice care pun capăt activității intelectuale în felul pe care l-ai descris. Voi putea să mă bucur de jocul liber al Gândirii, Dick? Știi, sunt nevoit să insist asupra acestei chestiuni.

— Liber, în măsura în care omul este liber să bea în timp ce își potolește setea. Nu este liber să fie însetat.

Duhul a părut că se gândește o clipă.

— Nu înțeleg nimic din asta, a spus el.

— Ascultă! a zis Spiritul Alb. Ai fost copil odată. Ai știut la ce sunt bune întrebările. A fost o vreme când puneai întrebări ca să obții răspunsuri și erai bucuros când le găseai. Fii din nou copil, chiar și acum.

— Dar când am ajuns bărbat în toată firea, am lăsat deoparte lucrurile acelea copilărești.

— Greșești foarte mult. Setea există ca să bei apă; întrebările, ca să afli adevărul. Ceea ce numești acum jocul liber al întrebărilor nu are nici mai multă, nici mai puțină legătură cu scopurile pentru care ți-a fost dăruită inteligența decât are de-a face masturbarea cu căsătoria.

— Dacă nu putem fi reverențioși, nu trebuie totuși să fim obsceni. Sugestia pe care mi-ai făcut-o de a mă întoarce la copilărie, când puneam întrebări doar ca să aflu fapte, mi se pare absurdă. În orice caz, această concepție despre gândire bazată pe dualitatea întrebare–răspuns se

aplică numai la realitatea concretă. Întrebările cu privire la religie și speculațiile sunt cu siguranță de altă natură.

— Aici nu știm nimic despre religie: ne gândim doar la Christos. Nu știm nimic despre speculații. Vino să vezi. Te voi duce la Faptul Veșnic, Părintele tuturor faptelor.

— Am mari obiecții cu privire la descrierea lui Dumnezeu drept un „fapt". Valoarea Supremă ar fi o caracterizare mai potrivită. Abia...

— Crezi măcar că El există?

— Să existe? Ce înseamnă Existența? *Tot* insinuezi că „acolo" există o realitate imuabilă, apriorică, pe care mintea noastră trebuie s-o accepte. De aceste mari mistere nu te poți apropia în acest fel. Dacă a existat un asemenea lucru (nu e nevoie să mă întrerupi, dragă băiete), sincer să fiu, nu m-ar interesa. N-ar avea nici o semnificație *religioasă*. Dumnezeu, pentru mine, este ceva pur spiritual. Spiritul bunătății, și luminii, și toleranței – și... ă... al sprijinului, Dick, da, sprijin. Știi, nu trebuie să uităm asta.

— Dacă setea Rațiunii s-a stins cu adevărat... a spus Spiritul, apoi s-a oprit, părând că reflectează. Pe urmă, a zis pe neașteptate: Îți mai dorești măcar fericire?

— Fericirea, dragul meu Dick, a spus Duhul calm, fericirea, așa cum vei ajunge s-o vezi când vei îmbătrâni, se află pe calea datoriei. Ceea ce mă face să mă gândesc la... Fire-aș să fiu, mai că uitam. Bineînțeles că nu pot să vin cu tine. Trebuie să mă întorc vinerea viitoare să citesc o lucrare. Avem o mică Societate Teologică acolo. O, da! Avem o viață intelectuală intensă. Poate nu de cea mai bună calitate. Se poate constata o lipsă de înțelegere, o anumită confuzie a minții. Aici le pot fi de un oarecare folos. Sunt și invidii regretabile... Nu știu de ce, dar există

și ieșiri violente, oamenii par să nu se mai stăpânească atât de bine ca înainte. Totuși, nu trebuie să ne așteptăm la prea multe de la natura umană. Cred că voi face treabă bună cu ei. Dar nu m-ai întrebat care e tema lucrării mele! Textul este despre maturizare până la nivelul lui Christos și avansează o idee care sunt sigur că te va interesa. Am de gând să aduc în prim-plan faptul că oamenii uită că Isus (aici Duhul a făcut o plecăciune) era relativ tânăr când a murit. Și-ar fi schimbat unele idei dacă ar fi trăit mai mult, să știi. Așa cum ar fi putut s-o facă, dar cu mai mult tact și răbdare. Am de gând să-mi rog publicul să se gândească la cum ar fi fost vederile Lui de om matur. O problemă extrem de interesantă. Cât de diferită ar fi fost religia creștină dacă Întemeietorul ei ar fi ajuns la maturitate! Voi încheia subliniind felul în care acest aspect adâncește semnificația Crucificării. Simți pentru prima oară ce nenorocire a fost: ce pierdere teribilă... atâtea speranțe năruite. O, trebuie să pleci? Și eu la fel. La revedere, dragă băiete. Mi-a făcut mare plăcere să discut cu tine. Foarte stimulant și provocator. La revedere, la revedere, la revedere.

Duhul a înclinat din cap aruncându-i Spiritului un zâmbet clerical strălucitor – sau cea mai bună aproximație a acestuia pe care o puteau schița buzele lui imateriale –, apoi s-a îndepărtat fredonând încet, pentru sine, „Cetate a Domnului, ce măreață ești și ce departe".

Dar nu l-am petrecut cu privirea multă vreme, căci tocmai îmi venise o altă idee. Dacă iarba era tare ca piatra, m-am gândit, oare apa nu e destul de tare să pășești pe ea? Am încercat-o cu un picior și talpa nu mi s-a scufundat. În clipa următoare, mergeam cu îndrăzneală pe

suprafața ei. Am căzut însă imediat și mi-am făcut niște vânătăi urâte. Uitasem că, deși mi se părea solidă, curgea repede. Când m-am ridicat, eram cu vreo treizeci de metri mai în josul râului față de locul din care plecasem de pe mal. Dar asta nu m-a împiedicat să pășesc în susul râului: însemna doar că, mergând foarte repede, înaintam foarte puțin.

6

Suprafața răcoroasă și netedă a apei strălucitoare îmi dădea senzații încântătoare la tălpi și am continuat să merg cam un ceas, parcurgând poate câteva sute de metri. Apoi mi-a fost mai greu să înaintez. Curentul a devenit mai rapid. Aşchii mari sau insule de spumă coborau spre mine, în trombă, tari ca pietrele, lovindu-mi fluierele picioarelor, dacă nu mă feream din calea lor. Suprafața a început să se vălurească, făcând vârtejuri care mișcau pietricelele de pe fund, ceea ce m-a dezechilibrat, așa că a trebuit să mă cațăr pe mal. Dar, întrucât pe malurile de prin părțile astea erau pietre mari și netede, mi-am continuat drumul fără să îmi rănesc prea rău picioarele. Toată pădurea fremăta de un zgomot foarte puternic și totuși încântător. După câteva ceasuri, am trecut de un cot al apei și am aflat de ce.

În fața ochilor mei, povârnișuri verzi alcătuiau un mare amfiteatru, în mijlocul căruia era un lac fremătător și înspumat în care, peste stânci multicolore, se prăvălea o cascadă. Aici mi-am dat iar seama că se întâmplase ceva cu simțurile mele, căci acum percepeau lucruri care în mod normal le-ar fi depășit posibilitățile. Pe Pământ, așa o cascadă nu ar fi putut fi văzută ca un întreg, era prea mare. Zgomotul pe care îl făcea te-ar fi îngrozit în pădure, pe o distanță de douăzeci de mile. Aici, după șocul inițial, simțurile mele au luat în piept ambele aspecte, ca o

corabie solidă care înfruntă un val enorm. Exultam. Zgomotul, deși urieșesc, era ca râsul unor uriași: ca un banchet la care se adunaseră uriași ce râdeau, dansau, cântau, își aclamau mărețele fapte.

Lângă locul unde se prăvălea cascada în lac creștea un copac verde. Stropit de apă, învăluit pe jumătate în curcubeie de spumă, scânteind de nenumăratele păsări viu colorate care zburau printre ramurile sale, își înălța frunzișul vălurit, uriaș ca un nor de ceață dintr-un ținut mlăștinos. De peste tot, mere de aur luceau printre frunze.

Deodată, atenția mi-a fost distrasă de o apariție ciudată în prim-plan. O tufă de păducel, la nici douăzeci de metri depărtare, părea să se comporte ciudat. Apoi am văzut că nu tufa era în mișcare, ci o creatură care stătea aproape de ea, pe partea dinspre mine. În cele din urmă, mi-am dat seama că era unul dintre Duhuri. Se ghemuise de parcă încerca să se ascundă de ceva aflat dincolo de tufă și se uita înapoi la mine, gesticulând. Îmi tot făcea semn să mă feresc. Deoarece nu vedeam care e primejdia, nu m-am clintit din loc.

De îndată, Duhul, după ce s-a uitat atent în toate părțile, a îndrăznit să iasă de după tufa de păducel. Nu putea să înainteze prea iute din cauza ierbii care îi tortura picioarele, dar era clar că merge cât de repede era în stare, drept spre un copac. Acolo s-a oprit din nou și s-a lipit de trunchi, de parcă se adăpostea. Pentru că umbra coroanei îl acoperea, acum îl vedeam mai bine: era tovarășul meu de drum cu melon, cel pe care Duhul Vânjos îl strigase Ikey. După ce a rămas gâfâind lipit de copac cam zece minute, a cercetat cu multă grijă terenul din fața lui și a luat-o la fugă spre alt copac – prinsese viteză, nu glumă! În

acest fel, cu nespusă trudă și precauție, a ajuns după aproape un ceas la marele Copac. Adică, la zece metri de el.

Aici s-a oprit brusc. În jurul Copacului creștea un răzor de crini: pentru Duh era un obstacol insurmontabil. Să pășească *pe* ei ar fi fost ca și cum ar fi călcat pe o mină anti-tanc. S-a lăsat la pământ și a încercat să se târască printre ei, dar erau prea apropiați unul de altul și nu se plecau. Și tot timpul părea îngrozit de ce s-ar fi putut întâmpla. La fiecare pală de vânt se oprea și se ghemuia: într-una din dăți, la auzul unui țipăt de pasăre, a făcut un efort să se întoarcă, la ultimul său adăpost, dar dorința l-a mânat înapoi și s-a târât încă o dată până la Copac. L-am văzut frângându-și mâinile și zvârcolindu-se în chinurile frustrării.

Vântul părea să se întețească. L-am văzut pe Duh cum și-a tras mâna și și-a vârât degetul mare în gură – înțepat groaznic, fără îndoială, între două tulpini de crini, când le-a aplecat vântul. Apoi s-a iscat o pală puternică. Ramurile Copacului au început să se legene. După o clipă, șase mere au căzut peste Duh și în jurul lui. A scos un țipăt de durere, dar a amuțit de îndată. Am crezut că greutatea fructelor căzute pe el îl schilodise; și, bineînțeles, preț de câteva minute, nu a fost în stare să se ridice. Zăcea scâncind, oblojindu-și rănile. Dar s-a pus repede pe picioare. L-am văzut încercând cu febrilitate să-și umple buzunarele cu mere. Desigur că era în zadar. Se vedea cum ambiția îl părăsește încetul cu încetul. A renunțat la ideea de a le lua pe toate: două mere îi vor fi de-ajuns. A renunțat și la cele două fructe, va lua doar unul, pe cel mai mare. I s-a năruit și acea speranță. Îl căuta acum pe cel mai mic. Încerca să găsească unul destul de mic să-l poată duce.

Lucru uimitor, dar a reușit. Când mi-am amintit cum era frunza pe care încercasem s-o iau de pe jos, mi-a fost greu să n-o admir pe sărmana creatură care se ridica clătinându-se pe picioare, ținând în mâini cel mai mic dintre toate merele. Era ologit de răni și greutatea îl încovoia până la pământ. Însă chiar și așa, centimetru cu centimetru, folosind și cel mai mic ascunziș, a pornit-o pe a sa *via dolorosa* spre autobuz, cărându-și povara chinuitoare.

— Nebunule, pune-l jos, a spus deodată o voce puternică.

Era ca nici o altă voce pe care o auzisem vreodată: tunătoare, dar fluidă. Îngrozit de certitudinea pe care o aveam, am știut că vorbea cascada însăși – și am văzut acum (deși nu încetase să arate ca o cascadă) că era totodată un înger strălucitor care stătea ca un crucificat pe stânci și curgea necontenit în jos, spre pădure, cu o veselie zgomotoasă.

— Nebunule, a spus el, pune-l jos. Nu-l poți duce înapoi. Nu e loc pentru fructe în Iad. Rămâi aici și învață să mănânci asemenea mere. Chiar și frunzele și firele de iarbă din pădure vor fi încântate să te învețe.

Dacă Duhul a auzit sau nu, asta nu știu. În orice caz, după ce s-a oprit câteva minute, și-a făcut din nou curaj pentru chinurile ce-l așteptau și și-a urmat drumul cu și mai multă precauție, până l-am pierdut din vedere.

7

Deși am urmărit necazurile Duhului cu Melon cu o oarecare nepăsare, mi-am dat seama, când am rămas singuri, că nu puteam să suport prezența Apei-Uriaș. Nu părea să mă bage în seamă, dar eu am început să mă sfiesc; și cred că era mai degrabă o nonșalanță prefăcută în gesturile mele când m-am îndepărtat pe pietrele cele netede, luând-o iarăși în josul râului. Începeam să obosesc. Uitându-mă la peștii de argint care țâșneau peste albia râului, îmi doream enorm să pot intra și eu în apă. Mi-ar fi plăcut să fac o baie.

— Te gândești să faci cale-ntoarsă? a grăit o voce în apropiere.

M-am întors și am văzut un duh înalt, rezemat de un copac, mestecând o țigară de foi spectrală. Era duhul unui om slab, trecut prin ciur și prin dârmon, cu părul cărunt și o voce aspră, dar întru câtva educată; genul de om pe care am simțit întotdeauna, din instinct, că mă pot bizui.

— Nu știu, am spus. Dar tu?

— Da, a răspuns. Cred c-am văzut tot ce era de văzut pe-aici.

— Nu te gândești să rămâi?

— Asta-i doar propagandă, a zis el. Nu s-a pus niciodată problema să rămânem aici. Nu poți să mănânci

fructele și nici să bei apa, și îți ia tot timpul pe care îl ai să mergi pe iarba asta. O făptură omenească n-ar putea să trăiască aici. Toată ideea asta de a rămâne nu e decât un șiretlic publicitar.

— Atunci de ce-ai venit?

— Nu știu. Să văd ce-i pe aici. Eu sunt genul de om care vrea să vadă cu ochii lui despre ce e vorba. Pe unde am fost, am aruncat o privire la ce merita văzut pe acolo. Când am fost în Orientul Îndepărtat, m-am dus la Pekin. Când...

— Cum e la Pekin?

— Nu-i cine știe ce. Doar un zid după altul. O capcană de prins turiști. Am fost cam peste tot. Cascada Niagara, piramide, Salt Lake City, Taj Mahal...

— Și *aici* cum era?

— Nu mare lucru. Toate sunt șiretlicuri publicitare. Toate făcute de aceiași oameni. Există o mașinărie, o Mașinărie Mondială, care ia un Atlas și hotărăște unde să fie un Obiectiv Turistic. Nu contează ce aleg: toate sunt bune cât timp reclama își atinge scopul.

— Și ai trăit... ă... *acolo jos*... în Oraș... o vreme?

— În locul căruia i se spune Iad? Da. Tot o dezamăgire. Te fac să crezi că vei vedea flăcări roșii, și draci, și tot felul de oameni interesanți sfârâind pe grătare – Henric VIII și alții ca el –, dar, când ajungi acolo, e ca oricare alt oraș.

— Îmi place mai mult aici, sus, am zis.

— Ei bine, nu văd de ce atâta vorbărie, a spus Duhul cu Experiență. E la fel de plăcut ochiului ca orice parc, dar al naibii de incomod.

— Se pare că dacă cineva rămâne aici, va deveni... mai solid, să-i spunem... se va adapta.

— Știu totul despre asta, a zis Duhul. Aceeași veche minciună. Oamenii mi-au spus chestii de genul ăsta toată viața. De la grădiniță mi s-a spus că, dacă sunt bun, voi fi fericit. La școală mi-au spus profesorii că latina devine mai ușoară pe măsură ce o înveți. Și la o lună după ce m-am însurat, un prost mi-a zis că sunt întotdeauna greutăți la început, dar cu Tact și Răbdare se vor „rezolva" repede, și alte chestii din astea! Și în timpul celor două războaie, ce Dumnezeu nu mi-au spus, că pacea nu va veni decât dacă sunt un băiat curajos și mă duc să fiu împușcat. Bineînțeles că vor juca același joc și aici, dacă e cineva destul de prost să-i asculte!

— Dar cine sunt „Ei"? N-ar putea fi locul acesta condus de altfel de oameni?

— Cu totul altă conducere, nu? Să nu crezi așa ceva! *Niciodată* nu e altă conducere. Găsești întotdeauna aceeași Clică. Nu știi chestia cu scumpa, drăguța de Mami care vine în camera ta și scoate de la tine tot ce vrea să știe: dar afli întotdeauna că ea și cu Tata sunt de fapt înțeleși. N-am aflat noi că ambele tabere din război sunt conduse de aceleași Firme de Armament? Sau de aceeași Firmă, în spatele căreia sunt Evreii, și Vaticanul, și Dictatorii, și Democrațiile, și tot restul. Toate de aici, de sus sunt conduse de aceiași oameni ca și Orașul. Ei nu fac altceva decât să râdă de noi.

— Am crezut că sunt în război.

— Sigur c-așa ai crezut. Asta-i versiunea oficială. Dar cine a avut vreodată o singură dovadă că-i așa? Oh, știu că asta *spun* ei. Dar, dacă chiar e război, de ce nu fac nimic? Nu vezi că, dacă versiunea oficială ar fi adevărată, tipii ăștia de aici, de sus, ar ataca Orașul și l-ar șterge de

pe fața pământului? Puterea e în mâinile lor. Dacă ar vrea să *ne* salveze, ar putea s-o facă. Dar e clar că ultimul lucru pe care vor să-l facă e să pună capăt acestui așa-zis război al lor. Tot ce contează în jocul ăsta e să-l continui.

Această abordare a problemei mi s-a părut supărător de plauzibilă. N-am spus nimic.

— Oricum, a zis Duhul, cine vrea să fie salvat? Ce naiba ar mai fi *de făcut* aici?

— Sau acolo? am adăugat.

— Chiar așa, a zis Duhul. Ei au pus mâna pe tine oricum.

— Ce-ai vrea să faci dacă ai fi liber să alegi? am întrebat.

— Aici voiai să ajungi! a spus Duhul pe un ton triumfător. Să-mi ceri *mie* să fac un plan. Depinde de Conducere să găsească ceva care să nu ne plictisească, nu? E treaba lor. De ce să le-o facem noi? Exact în privința asta văd lucrurile pe dos toți popii și moraliștii. *Nouă* ne cer mereu să ne schimbăm. Dar dacă tipii care regizează spectacolul aici sunt așa de înțelepți și puternici, de ce nu găsesc ceva potrivit pentru publicul lor? Ce-i cu toată aiureala asta că trebuie să devii solid ca să nu-ți mai rănească iarba picioarele? Să-ți dau un exemplu: ce-ai zice dacă ai sta la un hotel unde toate ouăle sunt stricate și, când i te plângi Șefului, în loc să se scuze și să schimbe sursa de aprovizionare, îți spune că, dacă te-ai strădui, cu timpul ai ajunge să-ți placă ouăle stricate?

După un moment de tăcere, Duhul a spus:

— Eu plec. Vii cu mine?

— Nu cred că are vreun rost să merg undeva, din câte mi-ai spus, i-am răspuns copleșit de o mare tristețe. Măcar pe aici nu plouă.

— Nu acum, a spus Duhul cu Experiență. Dar n-am văzut niciodată o dimineață senină ca asta după care să nu plouă mai târziu. Și, al naibii să fiu, când plouă aici, nu se-ncurcă! Aha, nu te-ai gândit la asta! Nu ți-a trecut prin cap că fiecare strop din apa asta pe care o au aici o să-ți facă o gaură în corp, ca un glonț de mitralieră? E o glumă de-a lor, vezi bine. Mai întâi să te chinuie cu un pământ pe care nu poți merge și o apă din care nu poți bea, iar apoi te ciuruiesc. Dar *pe mine* n-o să mă prindă cu chestii din astea.

După câteva minute a pornit la drum.

8

M-am așezat pe un bolovan de pe malul râului, simțindu-mă mai nefericit ca oricând. Până acum nu mi se întâmplase să mă îndoiesc de bunele intenții ale Oamenilor Solizi, nici de bunătatea esențială a tărâmului lor, chiar dacă nu mai puteam să trăiesc aici. Într-adevăr, îmi trecuse la un moment dat prin minte că, dacă acești Oameni Solizi erau atât de binevoitori precum îi auzisem susținând pe unul sau doi dintre ei, ar fi putut să-i ajute într-un fel pe locuitorii Orașului – să facă pentru ei mai mult decât să-i întâmpine în câmpie. Acum mi-a venit în minte o explicație cumplită. Dacă le îngăduiau Duhurilor această călătorie doar ca să-și bată joc de ele? Mi-am amintit de mituri și doctrine înfiorătoare. M-am gândit cum îl pedepsiseră Zeii pe Tantal. M-am gândit la locul din Apocalipsa lui Ioan în care se spune că fumul Iadului se ridică veșnic în fața ochilor duhurilor binecuvântate. Mi-am amintit cum bietul Cowper[1], visând că până la urmă nu este osândit la pierzanie, și-a dat imediat seama că visul e mincinos și a spus: „Acestea sunt cele mai ascuțite săgeți din tolba Lui". Și ce spusese Duhul cu Experiență despre ploaie era cât se poate de adevărat.

1. William Cowper (1731–1800), poet englez, a scris imnuri religioase împreună cu preotul anglican John Newton.

Chiar și stropii de rouă căzuți de pe o ramură mă puteau face bucățele. Nu mă gândisem la asta. Și cât de ușor aș fi putut să mă aventurez în norul de picături răspândit de cascadă!

Senzația că mă paște o primejdie, care nu mă părăsise nici o clipă de când coborâsem din autobuz, s-a intensificat. M-am uitat în jurul meu la copaci, la flori și la cascada vorbitoare; păreau acum de un rău augur insuportabil. Insecte strălucitoare zburau încoace și încolo. Dacă una din ele mi-ar fi ajuns pe față, nu ar fi trecut prin mine? Dacă mi s-ar fi așezat pe cap, nu m-ar fi făcut una cu pământul? Groaza îmi șoptea: „Locul ăsta nu-i pentru tine". Mi-am adus aminte și de lei.

Fără nici un plan clar în minte, m-am ridicat și am plecat de lângă râu, spre locul unde copacii se îndeseau. Nu mă hotărâsem încă să mă întorc la autobuz, dar voiam să evit locurile deschise. Dacă găseam măcar o singură dovadă că un Duh poate într-adevăr să rămână aici – că alegerea nu era doar o farsă tragică –, nu mă mai întorceam. Am mers mai departe cu prudență și cu ochii-n patru. Peste vreo jumătate de ceas, am ajuns într-o poieniță în mijlocul căreia creșteau niște tufișuri. Când m-am oprit, întrebându-mă dacă am destul curaj s-o străbat, mi-am dat seama că nu sunt singur.

Un Duh traversa șontâc-șontâc luminișul – cât de repede îi stătea în puteri pe terenul greu de străbătut – uitându-se peste umăr de parcă ar fi fost urmărit. Am văzut că era o femeie: o femeie bine îmbrăcată, m-am gândit, dar umbrele acelea de veșminte frumos împodobite păreau albe ca hârtia în lumina dimineții. Se îndrepta spre tufișuri. Nu reușea să se strecoare printre

ele – crenguțele și frunzele erau prea tari –, dar și-a croit drum cât de bine a putut. Părea că se ascunde.

După o clipă, am auzit zgomot de pași și l-am zărit pe unul dintre Oamenii Strălucitori: în cazul lor percepeai întotdeauna sunetele, căci Duhurile nu făceau nici un zgomot când mergeau.

— Pleacă! a țipat Duhul. Pleacă! Nu vezi că vreau să fiu singură?

— Dar ai nevoie de ajutor, a spus Cel Solid.

— Dacă mai ai o urmă de decență, a zis Duhul, lasă-mă în pace. N-am nevoie de ajutor. Vreau să fiu lăsată în pace. Te rog să pleci. Știi că nu pot să merg destul de repede pe țepii ăștia groaznici ca să scap de tine. E josnic din partea ta să profiți de situația în care mă aflu.

— O, asta era! a spus Spiritul. Asta se va rezolva curând. Dar ai luat-o în direcția greșită. Înapoi, acolo – spre munți – trebuie să mergi. Poți să te sprijini de mine tot drumul. Nu pot în nici un chip să te duc în spate, dar nu trebuie să-ți lași deloc greutatea pe picioare: te va durea mai puțin fiecare pas.

— Nu mi-e frică de durere. Doar știi.

— Atunci despre ce e vorba?

— Nu înțelegi *nimic*? Chiar crezi c-am să mă duc acolo, printre toți oamenii aceia, *așa*?

— Și de ce nu?

— N-aș fi venit niciodată dacă aș fi știut că o să fiți îmbrăcați așa.

— Dragă prietenă, vezi doar că nu am nimic pe mine.

— Nu la asta m-am referit. Pleacă.

— Dar nu poți măcar să-mi spui care-i necazul?

— Dacă nu poți să înțelegi, degeaba îți explic. Cum *pot* să apar printre atâția oameni cu trupuri adevărate,

solide? E mult mai rău decât ar fi să ieși în lume dezbrăcată acolo, pe Pământ. Să se uite *toți* prin mine.

— Acum înțeleg. Dar cu toții eram un pic spectrali când am ajuns aici, să știi. Starea asta va dispărea treptat. Hai, ieși de acolo și încearcă.

— Dar o să mă *vadă*.

— Și ce contează?

— Mai bine mor.

— Dar ai murit deja. N-are rost să te întorci de unde ai plecat.

Duhul a scos un sunet între un suspin și o mârâitură.

— Îmi doresc să nu mă fi născut niciodată, a spus ea. Pentru ce ne naștem?

— Pentru fericirea fără margini. Poți să ajungi la ea în orice clipă...

— Dar, îți repet, o să mă *vadă*.

— De acum într-un ceas n-o să-ți mai pese. Peste o zi ai să râzi de cum gândeai. Nu-ți amintești cum era pe Pământ – existau lucruri prea calde să le atingi cu mâna, dar le puteai bea fără probleme? Așa e și rușinea. Dacă ai s-o accepți – dacă o să bei cupa până la fund –, o vei găsi foarte hrănitoare. Dar încearcă să faci orice altceva cu ea, și te va arde.

— Vorbești serios?... a întrebat Duhul, apoi a tăcut o vreme.

Așteptam cu sufletul la gură; simțeam că soarta mea depinde de răspunsul la întrebarea aceasta. Îmi venea să mă arunc la picioarele ei și s-o implor să cedeze.

— Da, a zis Spiritul. Vino și încearcă.

Am fost aproape convins că Duhul îl ascultase. Cu siguranță se mișcase din loc, dar pe neașteptate a strigat plângând:

— Nu, nu pot! Îți spun sincer că nu pot. Preț de o clipă, când vorbeai, aproape c-am crezut... dar când vine la o adică... N-ai nici un drept să-mi ceri așa ceva. E dezgustător. Nu mi-aș ierta-o nicicând. Niciodată, niciodată! Și nu e drept. Ar fi trebuit să ne avertizeze. N-aș fi venit niciodată aici. Și acum, te rog, te rog, pleacă!

— Dragă prietenă, a spus Spiritul, n-ai putea, măcar pentru o clipă, să te gândești și la altceva în afară de tine însăți?

— Ți-am răspuns deja la întrebări, a zis Duhul, cu răceală, dar încă în lacrimi.

— Atunci mai rămâne o singură soluție, a spus Spiritul, și, spre marea mea surpriză, și-a dus un corn la gură și a suflat.

Mi-am acoperit urechile cu mâinile. Pământul părea să se cutremure și pădurea să vibreze de la acel sunet. Cred că după aceea s-a oprit (deși probabil că mi s-a părut) și apoi am auzit un tropot înfundat de copite – mai întâi foarte departe, apoi tot mai aproape până să-mi dau seama ce e, și curând atât de aproape, încât am început să mă uit în jur după un loc unde să mă ascund. Înainte să-l găsesc, primejdiile deja mă împresurau. O herghelie de inorogi se năpustea tropăind prin poieni: douăzeci și șapte de palme înălțime avea cel mai mic dintre ei și erau albi ca lebedele, în afară de scânteile roșii din ochi și nări și de indigoul strălucitor al cornului. Încă mi-aduc aminte cum le tropăiau copitele când culcau brazdele de iarbă moale, umezită de rouă, cum zdrobeau tufișurile, cum fornăiau și nechezau; cum își ridicau picioarele din spate și își lăsau în jos capetele cu un singur corn, de parcă ar fi pornit la luptă. Chiar și atunci mă

întrebam pentru ce bătălie adevărată se pregăteau. Am auzit Duhul țipând de groază și cred că a fugit din tufișuri... poate către Spirit, dar nu știu sigur. Pentru că mă părăsea și pe mine curajul, am luat-o la fugă, fără să mai țin cont de terenul groaznic de sub tălpile mele și fără să îndrăznesc să mă opresc nici măcar o dată. Așa că n-am mai prins sfârșitul acelei discuții.

9

— Unde te duci? a grăit o voce cu un puternic accent scoțian.

M-am oprit și m-am uitat în jur. Zgomotul făcut de inorogi încetase de multă vreme și, tot fugind, ajunsesem în câmp deschis. Am văzut munții unde soarele rămânea neclintit din clipa răsăritului, iar în prim-plan doi sau trei pini pe un dâmb presărat cu niște stânci mari și netede și acoperit de iarbă înaltă. Pe una din stânci stătea un bărbat foarte înalt, aproape un uriaș, cu o barbă lungă. Încă nu-l privisem drept în față pe nici unul dintre Oamenii Solizi. Acum, când am făcut-o, am descoperit că vedeam două imagini concomitent. Una a unui zeu strălucitor pe tronul său, al cărui spirit nemuritor îl împovăra pe al meu ca aurul solid, și, în același timp, alta a unui bătrân trecut prin multe în viață, care a fi putut să fie un păstor – un om pe care turiștii îl consideră simplu pentru că e sincer, iar vecinii, „înțelept" din același motiv. Ochii săi erau ageri ca ai unui om care a trăit multă vreme în natură, în locuri singuratice; și, nu știu nici eu cum, am ghicit că rețeaua de riduri care probabil îi înconjurase ochii înainte de renaștere se ștersese în viața eternă.

— Nu... nu prea știu, am spus.

— Atunci stai jos și să vorbim, a zis el, făcându-mi loc pe stâncă.

— Nu vă cunosc, domnule, am început eu, așezându-mă lângă el.

— Mă cheamă George, mi-a răspuns, George MacDonald.

— O, ce bine! am exclamat. Atunci dumneavoastră îmi puteți spune! Cel puțin dumneavoastră nu mă veți minți!

Apoi, crezând că aceste declarații de încredere aveau nevoie de o explicație, am încercat, tremurând, să-i spun acestui om ce mult bine îmi făcuseră operele lui. Am încercat să-i spun că, într-o după-amiază geroasă, în Gara Leatherhead, când am cumpărat un exemplar din *Phantastes*[1] (aveam pe atunci 16 ani), mă simțisem ca Dante când o văzuse pentru prima dată pe Beatrice: *Începe viața nouă*. Am început să-i mărturisesc cât de multă vreme a zăbovit acea Viață pe tărâmul fanteziei: cât de încet și șovăielnic am ajuns să admit că Creștinismul său avea mai mult decât o legătură întâmplătoare cu ea, cât de mult m-am străduit să nu văd că adevăratul nume al calității pe care am găsit-o pentru prima dată în cărțile sale era Sfințenie. El și-a pus mâna pe a mea și m-a oprit.

— Fiule, a spus el, iubirea ta – orice fel de iubire – are o valoare inestimabilă pentru mine. Dar am putea să economisim timp prețios (în acea clipă mi s-a părut scoțian adevărat) dacă îți spun că îmi sunt deja foarte cunoscute aceste detalii biografice. De fapt, am observat că memoria te trădează într-unul sau două locuri.

— O! am făcut eu și pe urmă am tăcut.

---

1. *Phantastes: A Faerie Romance for Men and Women*, roman fantastic de George MacDonald, publicat în 1858.

— Începuseși, a spus Învățătorul meu, să vorbești despre ceva mai folositor.

— Domnule, am zis, aproape că am uitat despre ce și acum nu mai sunt nerăbdător să aflu răspunsul, deși mai am încă o curiozitate. În privința acestor Duhuri. Rămâne *vreodată* vreunul din ele aici? *Poate* să rămână? Li se dă cu adevărat posibilitatea de a alege? Cum de ajung aici?

— N-ai auzit niciodată de *Refrigerium*[1]? Un om cult ca tine l-a întâlnit poate în Prudentius[2], ca să nu mai spunem în Jeremy Taylor[3].

— Termenul mi-e cunoscut, domnule, dar mă tem c-am uitat ce înseamnă.

— Înseamnă că osândiții au vacanță – excursii, înțelegi.

— Excursii în *acest* ținut?

— Pentru cei care vor să le facă. Desigur, majoritatea acestor creaturi proaste nu vor. Preferă să facă excursii pe Pământ. Se duc să le joace feste scrântitelor acelora de femei pe care le numim clarvăzătoare. Se duc și încearcă să ia din nou în posesie o casă care a fost odată a lor: și așa are loc fenomenul numit bântuire. Sau se duc

---

1. Literal – răcorire, împrospătare; consolare. Teologul creștin Tertulian a adus în discuție noțiunea de *refrigerium interim* pentru a descrie nu atât un loc anume, cât starea de fericire cvasiparadiziacă în care se află sufletele credincioșilor care așteaptă Judecata de Apoi.

2. Aurelianus Prudentius Clemens (348–?413), poet creștin latin, influențat de opera lui Tertulian.

3. Jeremy Taylor (1613–1667), supranumit și „Shakespeare al religiei" pentru stilul său poetic, a fost cleric al Bisericii Anglicane, autor a numeroase opere religioase. De la acesta preia C.S. Lewis ideea că sufletelor osândite li se acordă uneori un repaus de la chinurile Iadului.

să-și spioneze copiii. Sau fantomele scriitorilor plutesc prin biblioteci ca să vadă dacă le mai citește cineva operele.

— Dar, dacă vin aici, pot să și rămână?

— Da. Poate ai auzit că împăratul Traian a făcut-o.

— Dar nu înțeleg. Sentința nu e definitivă? Există într-adevăr o cale de ieșire din Iad ca să intri în Rai?

— Depinde de felul în care folosim cuvintele. Dacă părăsesc orașul acela cenușiu înseamnă că nu a fost Iadul. Pentru toți cei ce-l părăsesc, este Purgatoriul. Și poate c-ar fi mai bine să nu-i spunem acestui tărâm Rai. Nu *Rai profund*, înțelegi. (În acea clipă mi-a zâmbit.) Îi putem spune Valea Umbrei Vieții. Și totuși, pentru cei ce rămân aici, va fi fost Rai de la bun început. Și putem numi străzile orașului aceluia Valea Umbrei Morții: dar pentru cei ce rămân acolo, va fi fost Iad din prima clipă.

Cred că a observat cât de nedumerit sunt, căci a reluat numaidecât.

— Fiule, a spus, în starea în care ești acum nu poți înțelege veșnicia: atunci când Anodos[1] s-a uitat prin poarta Veșniciei, nu s-a întors cu nici un mesaj. Dar ne putem face o oarecare idee dacă afirmăm că atât răul, cât și binele, când ajung la culme, devin retrospective. Nu doar această vale, ci întregul lor trecut de pământeni va fi fost Rai pentru cei ce sunt mântuiți. Nu numai crepusculul din acel oraș, dar și întreaga lor viață pe Pământ vor fi văzute de osândiți ca și cum ar fi fost Iad. Asta înțeleg greșit muritorii. Ei vorbesc de suferința din lumea lor: „Fericirea din viitor, oricât de mare ar fi, nu ne poate despăgubi pentru chinurile îndurate", neștiind că, odată ce ajung

1. Personajul principal din romanul *Phantastes* de George MacDonald.

în Rai, acesta le va schimba trecutul, prefăcând suferința în glorie. Și despre vreo plăcere imorală, spun: „Să mă bucur de *ea* și voi suporta consecințele": nici nu visează cum damnațiunea se va răspândi din ce în ce mai mult în trecutul lor și va contamina plăcerea păcatului. Ambele procese încep înainte de moarte. Trecutul unui om bun începe să se schimbe în așa fel încât păcatele sale iertate și amintirea necazurilor îndurate dobândesc însușiri cerești; trecutul unui om ticălos este deja în concordanță cu răutatea lui și e plin doar de tristețe. Prin urmare, iată de ce, la sfârșitul tuturor lucrurilor, când soarele răsare aici și crepusculul se preface în noapte acolo, Binecuvântatul va spune: „N-am trăit niciodată în alt loc decât în Rai", iar Păcătosul: „Am trăit tot timpul în Iad". Și ambii vor spune adevărul.

— Nu e foarte greu, domnule?

— Vreau să zic că acesta este adevăratul sens a ceea ce vor spune. În limbajul Păcătosului vor fi cu siguranță alte cuvinte. Unul va spune că și-a slujit patria cum se cuvine sau nu; iar altul că a sacrificat totul în numele Artei sale; unii, că nu s-au lăsat niciodată păcăliți, iar alții, slavă Domnului, că s-au îngrijit mereu de Atotputernicul, și aproape toți vor susține că au fost mereu cinstiți cu ei înșiși.

— Și Mântuiții?

— Ah, Mântuiții... ce se întâmplă cu ei ar fi cel mai bine descris drept contrariul mirajului. Ce li s-a părut când au intrat că este o vale a plângerii se dovedește a fi fost, când se uită înapoi, o fântână; și unde văd acum deșerturi de sare, memoria lor a înregistrat fidel că erau iazuri pline cu apă.

— Au oare dreptate acei oameni care susțin că Raiul și Iadul sunt doar stări de spirit?

— Sst, a făcut el sever. Nu huli. Iadul este o stare de spirit – nu ai spus niciodată ceva mai adevărat. Și orice stare de spirit lăsată în voia sa, orice încercare de a-ți închide ființa în temnița propriei gândiri este, până la urmă, Iadul. Dar Raiul nu este o stare de spirit. Raiul este realitatea în sine. Tot ce este pe deplin adevărat e Divin. Căci tot ce poate fi zdruncinat va fi zdruncinat și doar ce e de nezdruncinat rămâne.

— Dar avem cu adevărat de ales după moarte? Prietenii mei romano-catolici ar fi surprinși, deoarece, pentru ei, sufletele din Purgatoriu sunt deja mântuite. Și nici prietenilor mei protestanți nu le-ar plăcea mai mult, căci ei susțin că un copac rămâne în locul unde cade.

— Poate că au dreptate și unii, și alții. Nu-ți mai bate capul cu aceste probleme. Nu poți înțelege relația dintre alegere și Timp decât după ce ești dincolo de ambele. Și nu ai fost adus aici să studiezi asemenea curiozități. Ce te preocupă pe tine este însăși natura alegerii: și poți să-i vezi cu ochii tăi când o fac.

— Bine, domnule, am spus. Și acest lucru trebuie explicat. Ce aleg aceste suflete care se întorc (încă n-am văzut altele)? Și *cum* pot să aleagă asta?

— Milton a avut dreptate, a spus Învățătorul. Alegerea pe care o face orice suflet păcătos poate fi exprimată prin aceste cuvinte: „Mai bine domn în Iad ca rob în Cer[1]". Există întotdeauna ceva pe care vor neapărat să-l păstreze, chiar și cu prețul nefericirii. Mereu este ceva ce preferă bucuriei – adică realității. Îți dai ușor seama de acest lu-

1. John Milton, *Paradisul pierdut*, traducere de Aurel Covaci, prefață și tabel cronologic de Petre Solomon, Minerva, București, 1972, p. 9.

cru la un copil răsfățat, care preferă să nu mai fie lăsat la joacă și la cină decât să ceară iertare și să fie prietenos. Voi îi spuneți Proastă Dispoziție. Dar la adulți se manifestă sub o sută de nume – mânia lui Ahile și măreția lui Coriolan, Răzbunare și Onoare Jignită, Respect de Sine, Măreție Tragică și Mândrie Îndreptățită.

— Atunci nici un suflet nu e pierdut din cauza viciilor nedemne? Sau pur și simplu din cauza senzualității?

— Unele sunt, fără îndoială. Nu contest că senzualul începe prin a căuta o plăcere adevărată, deși una nu prea mare. Păcatul lui e cel mai ușor. Dar vine vremea când plăcerea ajunge din ce în ce mai neînsemnată, iar dorința de a o dobândi din ce în ce mai puternică și, cu toate că știe că bucuria nu-i va veni niciodată pe această cale, preferă bucuriei cufundarea în pofta de neînfrânat la care nu vrea să renunțe. Se va lupta până la moarte s-o păstreze. I-ar plăcea mult să se scarpine; chiar și când nu se mai poate scărpina, ar prefera să aibă mâncărimi decât să n-aibă.

A rămas tăcut câteva minute, apoi a început iar să vorbească.

— Vei înțelege, există nenumărate forme ale acestei alegeri. Uneori, forme la care abia de s-a gândit cineva pe Pământ. Acum nu multă vreme, a venit aici o creatură, care s-a întors – Sir Archibald i se spunea. În viața lui de muritor nu-l interesase decât Supraviețuirea. Scrisese un raft întreg de cărți pe această temă. La început avea o gândire filozofică, dar la urmă s-a apucat de Cercetare Transcendentală. Cu timpul, aceasta a devenit singura lui preocupare – să facă experiențe, să țină conferințe, să conducă o revistă. Și să călătorească: să adune povești ciudate de la călugării tibetani și să fie inițiat în frățiile

din Africa Centrală. Dovezi – mai multe dovezi – apoi și mai multe dovezi – era tot ce își dorea. Îl înnebunea să vadă pe cineva interesat de orice altceva. A dat de necaz într-unul din războaiele voastre, căci străbătea toată țara spunându-le oamenilor să nu se bată pentru că risipeau o mulțime de bani care trebuiau cheltuiți pentru Cercetare. Ei bine, când i-a sunat ceasul, biata creatură a murit și a ajuns aici; și nici o putere din univers nu l-ar fi împiedicat să rămână aici și să se ducă spre munți. Dar crezi că asta l-a ajutat în vreun fel? Acest ținut nu-i era de nici un folos. Toți de aici „supraviețuiseră" deja. Această problemă nu strârnea nimănui nici cel mai mic interes. Nu mai avea nici o ocupație. Desigur, dacă ar fi recunoscut că folosise mijloace greșite pentru a-și atinge scopurile și ar fi râs sănătos de sine însuși, ar fi putut s-o ia de la capăt ca un copil mic și ar fi gustat bucuria. Dar n-a vrut să facă așa ceva. Nu-i păsa deloc de bucurie. În cele din urmă a plecat.

— Ce excentricitate! am remarcat eu.

— Așa crezi? a spus Învățătorul, săgetându-mă cu privirea. E mai aproape decât crezi de cei ca tine. Au fost în trecut oameni care erau așa de interesați să dovedească existența lui Dumnezeu, că ajungeau să nu le mai pese de Dumnezeu Însuși... de parcă Atotputernicul nu avea altă treabă decât *să existe*! Au fost și dintre aceia care erau așa de ocupați să răspândească creștinismul, încât au uitat de Christos. Omul! Îl vezi în lucrurile mărunte. N-ai cunoscut niciodată un pasionat de cărți care, cu toate edițiile lui princeps și autografele primite, să-și fi pierdut puterea de a le citi? Sau un organizator de acțiuni de binefacere care să-și fi pierdut toată iubirea pentru săraci? Aceasta este cea mai rafinată capcană.

Mânat de dorința să schimb subiectul, am întrebat de ce Oamenii Solizi, dacă erau atât de plini de iubire, nu se duceau jos, în Iad, să le salveze pe Duhuri. De ce se mulțumeau să le întâmpine pe câmpie? Te-ai fi așteptat de la ei la acțiuni de binefacere mai energice.

— Poate vei înțelege mai bine înainte să pleci, mi-a spus el. Până una, alta, trebuie să-ți spun că ei fac mai multe pentru Duhuri decât puteți voi să înțelegeți. Cu toții trăim doar ca să mergem cât mai departe în munți. Fiecare dintre noi și-a întrerupt această călătorie și s-a întors o bucată nemăsurată de drum ca să vină azi aici în speranța de a salva un Duh. Desigur că ne și bucurăm să facem asta, dar nu ne puteți condamna pentru așa ceva! Și nu ar avea rost să mergem mai departe nici dacă ar fi posibil. Un om sănătos la cap n-ar face nici un bine nimănui dacă ar înnebuni ca să-i ajute pe nebuni.

— Dar ce se întâmplă cu bietele Duhuri care nu urcă în autobuz?

— Toți cei care vor s-o facă reușesc. Nu te teme. La urma urmei, sunt două feluri de oameni: unii care îi spun lui Dumnezeu: „Facă-se voia Ta" și alții cărora Dumnezeu le spune: „Facă-se voia *ta*". Toți cei care sunt în Iad aleg să fie acolo. Fără alegere personală, n-ar putea să existe Iad. Nici un suflet care caută neîncetat bucuria, fără să șovăie, nu va fi lipsit de ea. Cei ce caută vor găsi. Celor care bat li se va deschide.

În acel moment am fost brusc întrerupți de vocea subțire a unui Duh care vorbea ca o moară stricată. Când ne-am uitat în urma noastră, am văzut-o pe acea creatură. Se adresa unuia dintre Oamenii Solizi cu prea multă însuflețire ca să ne observe prezența. Din când în când,

Spiritul Solid încerca să strecoare câte o vorbă, dar fără izbândă. Așa vorbea Duhul:

— O, Doamne, am trecut prin atâtea, nici nu mai știu cum am ajuns aici, veneam cu Elinor Stone, aranjasem totul și urma să ne întâlnim la colțul lui Sink Street; i-am spus-o categoric, pentru că știu cum e ea și i-am zis de o sută de ori că *nu* mă voi întâlni cu ea, în fața casei femeii ăleia groaznice, pe nume Marjoriebanks, nu după tot ce mi-a făcut... ăsta a fost unul dintre cele mai îngrozitoare lucruri care mi s-au întâmplat. Muream să-ți zic pentru că eram sigură că ai să-mi spui că am procedat bine; nu, stai puțin, dragă, până să-ți spun – am încercat să stăm împreună când am venit aici și era totul aranjat, ea urma să gătească și eu să am grijă de casă, și am fost *convinsă* că o să mă simt bine după toate prin care trecusem, dar ea era *așa* schimbată, o egoistă fără seamăn, fără un dram de compasiune pentru nimeni în afară de ea însăși – și i-am zis odată: „Sunt *sigură* că merit o brumă de considerație, pentru că tu cel puțin ți-ai trăit viața, dar eu s-ar fi cuvenit să ajung aici după încă mulți, mulți ani" – ah, dar uit mereu că tu nu știi – am fost ucisă, pur și simplu ucisă, dragă, omul acela n-ar fi trebuit să mă omoare, ar trebui să fiu în viață astăzi, dar cei de la azil m-au lăsat pur și simplu să *mor de foame* și nimeni nu mi-a veni niciodată în ajutor...

Văicărelile ei stridente și monotone s-au stins când vorbitoarea, însoțită încă de strălucitorul spirit răbdător, s-a îndepărtat de noi.

— Ce te nedumerește, fiule? m-a întrebat Învățătorul.

— Sunt nedumerit, domnule, pentru că acea creatură nefericită nu mi se pare genul de suflet care s-ar cuveni

să fie vreodată în primejdie de a fi osândit. Nu este rea; este doar o bătrână smintită și guralivă care a deprins obiceiul de a bodogăni și care crede că un pic de bunătate și odihnă și schimbare ar întrema-o.

— Așa a fost odată. Poate că este încă. Dacă e așa, sigur se va vindeca. Dar marea problemă e dacă acum *este* cârtitoare.

— Credeam că e cât se poate de limpede!

— Vai, dar m-ai înțeles greșit. Problema este dacă ce auzim este o cârtitoare sau doar o cârcoteală. Dacă există încă în ea o femeie adevărată – fie și cea mai vagă urmă din ea – sub învelișul unei cârtitoare, aceasta poate fi readusă la viață. Dacă există o singură scânteie slabă sub toată această cenușă, noi vom sufla până ce întreaga grămadă de cărbuni va fi cuprinsă de un foc roșu și luminos. Dar dacă nu e decât cenușă, doar n-o să ne-o suflăm mereu în ochi. Va trebui măturată.

— Dar cum poate să existe cârcoteală fără un cârtitor?

— Dificultatea de a înțelege Iadul este că nu există aproape Nimic de înțeles. Dar trebuie să fi trecut prin așa ceva... începe cu o stare de nemulțumire, dar simți că nu e încă a ta: poate o și critici. Și tu însuți, într-un moment neplăcut, îți poți dori această stare, o poți îmbrățișa. Te poți căi și poți să ieși iarăși din ea. Dar vine o zi când nu mai poți s-o faci. Nu va mai rămâne nici o *părticică din tine* care să critice această stare, nici măcar să se bucure de ea, ci doar cârcoteala în sine, mergând la nesfârșit, ca o mașinărie. Dar vino! Ești aici ca să privești și să asculți. Sprijină-te de brațul meu să facem o scurtă plimbare.

I-am dat ascultare. Să mă sprijin de brațul cuiva mai în vârstă ca mine era un gest care îmi amintea de copilărie,

dar, cu ajutorul lui, drumul mi s-a părut mai suportabil, în așa măsură, că m-am flatat pe mine însumi că picioarele îmi deveniseră deja mai solide, până când am aruncat o privire la bietele mele forme transparente și m-am convins că datoram toată această ușurință brațului puternic al Învățătorului. Poate că tot mulțumită prezenței lui toate celelalte simțuri păreau să mi se fi ascuțit. Am simțit în aer miresme care îmi scăpaseră până atunci, iar întregul ținut parcă devenise mai frumos sub ochii mei. Era apă peste tot și floricele tremurau în briza dimineții. Departe, în codri, am văzut amândoi căprioare uitându-se în fugă la noi și, la un moment dat, o panteră lucioasă a venit torcând alături de însoțitorul meu. Am văzut și multe dintre Duhuri.

Cred că cea mai demnă de milă a fost un Duh femeie. Necazul ei era cu totul altul decât cel al femeii speriate de Inorogi. Aceasta părea să nu-și dea deloc seama de aspectul ei fantomatic. Mai mulți Oameni Solizi au încercat să stea de vorbă cu ea, iar la început m-a nedumerit grozav purtarea femeii față de ei. Își schimonosea fața aproape invizibilă și își contorsiona trupul alcătuit parcă din fum într-un fel cu totul lipsit de noimă. În cele din urmă, am ajuns la concluzia – oricât de incredibil ar părea – că se credea încă în stare să-i atragă și încerca s-o facă. Devenise o creatură incapabilă să conceapă o conversație dacă aceasta nu avea acest scop anume. Nici dacă un cadavru deja lichefiat prin descompunere s-ar fi ridicat din sicriu, și-ar fi mânjit gingiile cu ruj și ar fi încercat să flirteze, rezultatul nu ar fi fost mai îngrozitor. La urmă a mormăit: „Creaturi tâmpite!" și s-a întors la autobuz.

Asta m-a făcut să-l întreb pe Învățător ce credea despre treaba cu Inorogii.

— Poate că ar fi reușit, a spus el. Trebuie să fi ghicit că el voia s-o sperie; nu că frica ar putea s-o facă mai puțin Duh; dar, dacă i-ar fi luat o clipă gândul de la ea însăși, în acel moment ar fi putut avea o șansă. Am văzut suflete salvate astfel.

Am întâlnit mai multe Duhuri care veniseră atât de aproape de Rai doar ca să le vorbească Creaturilor Cerești despre Iad. Într-adevăr, sufletele de acest gen sunt printre cele mai răspândite. Altele, care fuseseră probabil (ca mine) profesori, voiau de fapt să țină conferințe despre Iad: aduseseră cu ei caiete groase pline de statistici și hărți și (unul din ei) o lanternă magică. Unii voiau să spună anecdote despre păcătoși notorii din toate epocile, cu care se întâlniseră acolo jos. Dar majoritatea păreau să creadă că simplul fapt că avuseseră parte de atâta nefericire le conferea un fel de superioritate. „Tu ai dus o viață ferită de griji!" zbierau ei. „Nu cunoști partea ei neplăcută. O să-ți spunem noi. Îți vom povesti niște fapte cumplite" – de parcă singurul scop pentru care veniseră ar fi fost să mânjească Raiul cu imagini și culori infernale. Atât cât am putut eu să-mi dau seama din călătoria în lumea de jos, toți erau la fel, nu te puteai bizui câtuși de puțin pe ei, toți manifestau aceeași lipsă de curiozitate față de tărâmul în care ajunseseră. Respingeau orice încercare de a fi îndrumați, iar când și-au dat seama că nimeni nu îi ascultă, s-au dus înapoi, unul câte unul, la autobuz.

Ciudata dorință de a descrie Iadul s-a dovedit, totuși, a fi cea mai benignă dorință comună tuturor Duhurilor – dorința de a extinde Iadul, de a-l aduce în mod concret, dacă se putea, în Rai. Erau unele Duhuri-demagogi, cu voci subțiri ca de lilieci, care îndemnau spiritele binecuvântate să se descătușeze, să scape din temnița fericirii,

să dărâme munții cu mâinile lor, să cucerească Raiul „pentru ei înșiși": Iadul își oferea colaborarea. Erau Duhuri-urbaniști care le rugau fierbinte să îndiguiască râul, să taie copacii, să omoare animalele, să construiască o cale ferată pe munte, să acopere cu asfalt iarba, mușchiul și buruienile cele groaznice. Erau și Duhuri-materialiști, care le spuneau nemuritorilor că au fost înșelați; nu există viață după moarte și acest tărâm nu este decât o halucinație. Erau, de asemenea, Duhuri de rând, sincere: simple fantome, pe deplin conștiente de decăderea lor, care își acceptaseră acel tradițional rol de spectre și sperau probabil că ar putea să sperie pe cineva. N-aveam idee dacă această dorință li se putea împlini. Dar Învățătorul mi-a amintit că dorința de a speria pe cineva este bine-cunoscută pe Pământ și mi-a citat din Tacit: „Îi înfricoșează pe alții ca să nu se sperie de ei înșiși." Atunci când acel *débris* al unui suflet uman degradat se trezește în starea de Duh și își dă seama: „Eu însumi sunt acum acel ceva de care s-a temut tot neamul omenesc, nu sunt decât acea umbră rece din cimitire, acel lucru oribil care nu poate să existe și totuși există", atunci a-i îngrozi pe alții pare să fie o cale de ieșire din blestemul de a fi un Duh care se teme încă de Duhuri – se teme chiar de Duhul care este el. Pentru că a te teme de tine însuți este cea mai mare grozăvie.

Dar, în afară de toate acestea, am văzut și alte fantome grotești în care abia dacă mai rămăsese o urmă de formă omenească; monștri care îndrăzniseră să facă drumul până la autobuz – poate lung de mii de mile pentru ei – și veniseră în Ținutul Umbrei Vieții și șchiopătaseră prin iarba chinuitoare, doar ca să-și scuipe bolborosind, într-o transă provocată de ură, invidia și (ceea ce e mai greu de înțeles) disprețul față de bucurie. Călătoria le părea un

preț mic de plătit dacă, măcar o dată, la vederea zorilor eterni, puteau să spună ce gândesc despre cei de acolo: că sunt niște pungași, niște încrezuți, impostori fățarnici, snobi și îmbuibați.

— Cum se face că ajung aici? l-am întrebat pe Învățător.

— Am văzut convertiți și dintre aceștia, a spus el, când cei pe care îi credeți mai puțin aspru osândiți s-au întors. Cei ce urăsc bunătatea sunt uneori mai aproape de mântuire decât aceia care nu știu absolut nimic despre ea și care cred că o au deja.

— Taci acum! a spus brusc Învățătorul. Stăteam aproape de niște tufișuri și, dincolo de ele, am văzut un Om Solid și un Duh care părea să se fi întâlnit chiar atunci. Forma Duhului mi se părea vag cunoscută, dar mi-am dat seama curând că pe Pământ nu-l văzusem pe om în persoană, ci doar în poze de prin ziare. Fusese un pictor celebru.

— Dumnezeule! a exclamat Duhul, făcând ochii roată.

— Ce Dumnezeu? a întrebat Spiritul.

— Cum adică? a întrebat Duhul.

— În gramatica noastră *Dumnezeu* e substantiv.

— Aha, înțeleg. Voiam să spun doar „la naiba" sau ceva de genul ăsta. Adică, toate *astea*. E... e... aș vrea să pictez asta.

— În locul tău, nu m-aș gândi la așa ceva acum.

— Ascultă, nu e voie să pictezi aici?

— Mai întâi trebuie să privești.

— Dar m-am uitat destul. Tocmai am văzut ce vreau să pictez. Doamne! Ce păcat că nu mi-am adus toate cele necesare!

Spiritul a scuturat din cap, răspândind lumină din păr.

— Genul ăsta de lucruri n-au rost aici, a spus el.

— Cum adică? a întrebat Duhul.

— Când ai pictat pe Pământ – cel puțin la început – a fost pentru că ai întrezărit Raiul în peisajul terestru. Succesul tău s-a datorat faptului că și alții au văzut, ca și tine, frânturi de Rai în tablourile tale. Dar aici ești chiar pe acel tărâm. De aici au venit mesajele. N-are nici un rost să ne *descrii* nouă acest ținut, căci îl vedem cu ochii noștri. De fapt, îl vedem mai bine decât tine.

— Deci nu va avea niciodată vreun rost să pictez aici?

— Nu spun asta. Când vei ajunge o Persoană (e-n regulă, toți a trebuit s-o facem), vor fi unele lucruri pe care le vei vedea mai bine decât oricine. Unul dintre lucrurile pe care vei vrea să le faci va fi să ni le descrii. Dar nu încă. În momentul de față, treaba ta e să privești. Vino și vezi. El e nesfârșit. Vino și hrănește-te.

A urmat o scurtă pauză.

— Va fi minunat, a spus Duhul, pe un ton destul de posomorât acum.

— Vino atunci, a zis Spiritul, oferindu-i brațul.

— În cât timp crezi că *aș putea* să mă apuc iar de pictat? a întrebat Duhul.

Spiritul a izbucnit în râs.

— Nu înțelegi că nu vei picta niciodată dacă la asta te gândești? a spus el.

— Ce vrei să spui? a întrebat Duhul.

— Păi, dacă te interesează doar să pictezi acest tărâm, n-ai să înveți niciodată să-l vezi.

— Dar *asta* îl interesează pe un artist adevărat în acest ținut.

— Nu. Ai uitat, a spus Spiritul. Nu așa ai început să pictezi. Lumina în sine a fost prima ta iubire: ai iubit pictura doar pentru că era mijlocul prin care ai putut să redai lumina.

— O, asta a fost cu secole în urmă, a spus Duhul. Dar ajungi să evoluezi. Sigur, nu mi-ai văzut ultimele lucrări. Începe să te intereseze mai mult să pictezi de dragul picturii.

— Așa se întâmplă, într-adevăr. Și eu a trebuit să-mi revin din asta. Totul a fost o capcană. Cerneala, și strunele, și vopselele erau necesare acolo jos, dar sunt și stimulente periculoase. Toți poeții, muzicienii și pictorii sunt distrași, dacă nu există Har, de dragostea pentru lucrurile pe care le spun, de plăcerea spunerii, până când, în Adâncurile Iadului, nu mai pot fi interesați de Dumnezeu, ci doar de ce spun ei despre El. Căci nu se rezumă totul la interesul pentru pictură, să știi. Decad și mai mult – devin interesați de propriile personalități și apoi de nimic altceva în afară de faimă.

— Nu cred să fiu afectat prea mult de *așa ceva*, a spus Duhul, oarecum ofensat.

— Asta-i grozav, a zis Spiritul. Nu mulți dintre noi au reușit să treacă de asta când au ajuns aici. Dar, dacă a mai rămas un pic de infecție, se va vindeca atunci când ajungi la izvor.

— Ce fel de izvor e acela?

— Este acolo sus, în munți, a spus Spiritul. Cu apa foarte rece și limpede, între două coline verzi. Seamănă un pic cu Lethe. Când vei bea din apa sa, vei uita pe veci de operele pe care le-ai creat. Te vei bucura de ele ca și cum ar fi ale altcuiva: fără mândrie și fără modestie.

— O să fie grozav, a spus Duhul fără entuziasm.

— Hai, vino, a zis Spiritul și câțiva pași a sprijinit umbra ce șontâcăia înainte, pe drumul spre Răsărit.

— Cu siguranță, a spus Duhul, de parcă vorbea cu sine, vor fi oameni interesanți pe care să-i întâlnesc...

— Toți vor fi interesanți.

— O... ah... da, sunt sigur. Mă gândeam la pictori ca mine. O să mă întâlnesc cu Claude? Sau cu Cézanne? Sau...

— Mai devreme sau mai târziu – dacă sunt aici.

— Dar nu știi sigur?

— Bineînțeles că nu. Sunt aici numai de câțiva ani. N-am avut nici o șansă să dau nas în nas cu ei... sunt o mulțime ca mine, să știi.

— Dar cu siguranță ai auzi dacă ar fi oameni deosebiți, nu-i așa?

— Dar ei nu se deosebesc prin ceva anume – nu mai mult ca oricare alții. Nu pricepi? Gloria divină curge în toți și din toți: ca lumina și oglinzile. Dar lumina e mai importantă.

— Vrei să spui că aici nu sunt oameni celebri?

— Toți sunt celebri. Toți sunt cunoscuți, amintiți, recunoscuți de singura Gândire care îi poate judeca fără greș.

— O, desigur, în *acest* sens... a spus Duhul.

— Nu te opri, a zis Spiritul, conducându-l tot înainte.

— Atunci trebuie să te mulțumești cu faima pe care ți-a acordat-o posteritatea, a spus Duhul.

— Prietene, a zis Spiritul, chiar nu știi?

— Ce să știu?

— Că și pe mine, și pe tine ne-au uitat de tot pe Pământ?

— Ei? Cum așa? a făcut Duhul, trăgându-și brațul. Vrei să spui că nenorociții ăia de neo-regionaliști au câștigat până la urmă?

— Dumnezeu te iubește, da! a spus Spiritul, scuturându-se și strălucind din nou în timp ce râdea. N-ai putea să iei nici cinci lire pe unul din tablourile mele sau chiar ale tale în Europa sau America de astăzi. Am ieșit cu totul din modă.

— Trebuie să plec imediat, a spus Duhul. Dă-mi drumul! La naiba cu toate, am o datorie de îndeplinit față de viitorul Artei! Trebuie să mă întorc la prietenii mei. Trebuie să scriu un articol. Trebuie să existe un manifest. Trebuie să înființăm un ziar. Trebuie să ne facem publicitate. Lasă-mă să plec. Nu mai e de glumă!

Și, fără să mai asculte răspunsul Spiritului, spectrul a dispărut.

10

Am auzit fără să vrem și această conversație.

— *Nici* nu începe discuție, i-a spus un Duh femeie unei Femei Strălucitoare. Nu trebuie să rămân dacă mă voi întâlni cu Robert. Sunt pregătită să-l iert, bineînțeles. Dar mai mult de-atât mi-e imposibil. Cum de-a ajuns aici... dar asta e treaba voastră.

— Dar, dacă l-ai iertat, a spus cealaltă femeie, cu siguranță...

— Îl iert ca o creștină ce sunt, a zis Duhul. Dar anumite lucruri nu se pot trece cu vederea.

— Dar nu înțeleg... a început Spiritul Femeie.

— Exact, a făcut Duhul, râzând ușor. Niciodată n-ai fost în stare să înțelegi. Ai crezut mereu că Robert nu poate greși niciodată. *Eu* știu mai bine. Te rog să nu mă întrerupi nici măcar *o* secundă. Nici nu-ți trece prin cap câte ponoase am tras din cauza dragului tău Robert. Cât de nerecunoscător a putut fi! Eu am făcut bărbat din el! Mi-am sacrificat viața pentru el! Și ce răsplată am primit? În ceea ce mă privește, a dat dovadă de un egoism nemăsurat și monstruos. Nu, ascultă-mă până la capăt. Câștiga cam șase sute pe an când m-am căsătorit cu el. Hilda, ascultă la mine, la fel de sărac ar fi fost și când ar fi murit dacă nu l-aș fi ajutat. Eu l-am împins tot timpul de la spate. Nu avea nici un pic de ambiție. Mă simțeam

de parcă încercam să ridic un sac plin cu cărbuni. A trebuit să-l bat la cap ca să muncească în plus în celălalt departament, deși de atunci a început să o ducă bine. Ce leneși sunt bărbații! Auzi și tu: îmi spunea că nu poate să lucreze mai mult de treisprezece ore pe zi! De parcă eu nu aș fi muncit mai mult de-atât. Ziua *mea* de muncă nu se termina odată cu a lui. Trebuia să trag de el toată seara, dacă înțelegi ce vreau să spun. Dacă era după el, ar fi stat într-un fotoliu după cină, îmbufnat. Eu trebuia să-l scot din starea asta, să-l înveselesc și să stau de vorbă cu el. Dar bineînțeles că nu mi-a ușurat sarcina. Câteodată nici nu mă asculta. Îi spuneam că bunele maniere sunt neprețuite... parcă uitase că sunt o doamnă, chiar dacă mă *căsătorisem* cu el. În tot acest timp, eu munceam până la epuizare pentru el și nici măcar nu aprecia ce fac. Pur și simplu îmi petreceam *ore* întregi aranjând flori în vaze ca să fac casa aia mizerabilă să arate frumos, iar el, în loc să-mi mulțumească, ce crezi? Mi-a spus că mai bine nu-i puneam atâtea flori pe masa de scris când avea treabă acolo, iar într-o seară a făcut un tărăboi teribil fiindcă am vărsat una din vaze pe niște hârtii de-ale lui. Oricum nu erau hârtii importante de la serviciu. Pe atunci voia să scrie o carte, dar mie mi se părea o prostie... de parcă ar fi fost în stare. Mă rog, l-am lecuit eu până la urmă.

Nu, Hilda, *trebuie* să mă asculți. Cât de mult mi-am dat silința să-l binedispun! Robert voia să mai plece din când în când ca să se vadă cu niște așa-ziși prieteni ai lui... și să mă lase pe mine de una singură! Dar știam de la început că acei prieteni aveau o influență proastă asupra lui. „Nu, Robert", i-am spus eu, „prietenii tăi sunt și ai mei acum. Este de datoria mea să-i invit *aici*, oricât de

obosită aș fi și oricât de strâmtorați am fi". Ai fi crezut că a înțeles ce i-am spus. Dar au venit ceva vreme. A trebuit să mă folosesc de tact. O femeie inteligentă poate să mai spună câte ceva. Voiam ca Robert să-i vadă în altă lumină. Nu prea se simțeau în largul lor în salonul meu: nu erau în forma lor cea mai bună. Câteodată nu-mi puteam stăpâni râsul. Bineînțeles că Robert se simțea jenat pe durata acestui „tratament", dar avea să-mi mulțumească mai târziu. Nu a mai rămas prieten cu nici unul din ei până la sfârșitul primului an de căsnicie.

Apoi a urmat noua slujbă. Un pas important. Dar ce crezi? În loc să-și dea seama că era șansa noastră de a ne bucura mai mult de viață, a spus doar atât: „*Acum* să ne mai liniștim și noi, pentru Dumnezeu!" Am simțit că mi se face rău. Era cât pe ce să-l părăsesc: dar știam că am o datorie. Întotdeauna mi-am făcut datoria. Nici nu-ți trece prin cap cât l-am rugat să ne mutăm într-o casă mai mare și apoi să găsim una. Nu i-aș fi purtat atâta pică dacă ar fi avut o altă atitudine – dacă și-ar fi dat seama cât de *amuzante* erau lucrurile. Dacă ar fi fost alt gen de bărbat, *mi-ar fi plăcut* să-l întâmpin în pragul ușii când se întorcea de la birou și să-i spun „Hai, Bobs, n-avem timp de cină acum. Am auzit că e de vânzare o casă lângă Watford; am cheile și putem să mergem acum și să ne întoarcem până în unu". Dar ți-ai găsit cu cine! Hilda, a fost groaznic, căci minunatul tău Robert se transforma într-un bărbat pe care-l interesa doar mâncarea.

Ei bine, în cele din urmă i-am cumpărat casa cea nouă. Da, știu. Nu prea ne-o puteam permite, dar lucrurile păreau să meargă într-o direcție bună pentru el. Și, evident, am început să primesc oaspeți așa cum se cuvine. Nu

prieteni ai lui, slavă Cerului! Făceam totul pentru el. Datorită mie își făcea relații. Normal, trebuia să mă îmbrac bine. Ar fi trebuit să fie cei mai fericiți ani din viața noastră. Dacă nu a fost așa, numai el e cel vinovat pentru asta. Mă scotea din sărite rău de tot! Pur și simplu îmbătrânea, devenea taciturn și era mereu morocănos. Se retrăgea în sine. Putea să arate mult mai tânăr dacă ar fi făcut puțin efort. Nu trebuia neapărat să meargă adus de spate – cred că i-am spus de multe ori acest lucru. Era o gazdă jalnică. Ori de câte ori dădeam o petrecere, trebuia să fac eu totul: lui Robert i se înecau toate corăbiile. I-am spus (o dată, de o sută de ori) că nu a fost mereu așa. Într-o vreme era interesat de multe lucruri și căutase să-și facă prieteni. „Ce Dumnezeu se întâmplă cu tine?" îl întrebam eu. Dar acum nu-mi răspundea deloc. Mă fixa cu ochii lui mari (am ajuns să nu mai suport bărbații cu ochi negri) și – acum o știu – mă disprețuia din tot sufletul. Asta era răsplata mea. După tot ce făcusem. Obișnuiam să-i spun: „Robert, te-ai delăsat pur și simplu". Bărbații mai tineri care veneau pe la noi – nu era vina mea că mă plăceau mai mult pe mine decât pe ursuzul de Robert – își băteau joc de el.

Mi-am făcut datoria până la sfârșit. L-am *silit* să facă mișcare – motivul principal pentru care am cumpărat un dog german. Am tot dat petreceri. L-am dus în cele mai frumoase vacanțe. Am avut grijă să nu bea prea mult. Când situația a ajuns disperată, l-am încurajat chiar să se apuce din nou de scris. Nu avea ce rău să-i facă. Nu-i vina mea că a suferit o cădere nervoasă. Eu sunt cu conștiința împăcată. M-am achitat cu vârf și îndesat față de el. Așa că, vezi, ar fi imposibil să...

Și totuși... nu știu. Cred că m-am răzgândit. O să le fac o ofertă corectă. Hilda. *Nu* mă voi întâlni cu el dacă e doar să-l văd o singură dată și pe urmă deloc. Dar, dacă mi se dă mână liberă, o să am din nou grijă de el. Îmi voi lua din nou povara pe umeri. Dar trebuie să am mână liberă. Dat fiind că aici am tot timpul la dispoziție, pot să scot ceva din el. Amândoi, într-un loc liniștit. Nu-i un plan bun? Nu poate rămâne de unul singur. Lasă-l în grija mea. Are nevoie de o mână de fier. Îl cunosc mai bine decât tine. Poftim? Nu, lasă-mi-l mie, nu m-auzi? Nu *îl* întreba *pe el*: doar lasă-l în seama mea. Sunt soția lui! A fost doar începutul. Vreau să mai fac multe, multe lucruri cu el. Nu, ascultă-mă, Hilda. Te rog, te rog! Sunt așa de nefericită! Trebuie să am pe cineva cu care să fac lucruri. E pur și simplu înspăimântător acolo, jos. Nimănui nu-i pasă de mine. Nu pot să-i schimb. E groaznic să-i văd lâncezind și să nu pot face nimic cu ei. Dă-mi-l înapoi. De ce să fie cum vrea el? Nu-i face bine. Nu e drept, nu așa trebuie să stea lucrurile. Îl vreau pe Robert. Cu ce drept îl ții departe de mine? Te urăsc. Cum pot să-l răscumpăr dacă tu nu vrei să mi-l dai?

Duhul, care se ridicase aidoma unei flăcări pe cale să se stingă, a scăpărat brusc. În aer a persistat câteva secunde un miros acru și uscat, iar apoi Duhul a dispărut fără urmă.

11

Una dintre cele mai triste întâlniri la care am fost martori a fost între Duhul unei femei și un Spirit Strălucitor care părea să-i fi fost frate. Probabil că se întâlniseră cu câteva clipe înainte să dăm noi de ei, căci Duhul vorbea pe un ton din care reieșea clar dezamăgirea:

— Oh... Reginald. *Tu* ești, nu?

— Da, draga mea, a răspuns Spiritul. Știu că te așteptai să fie altcineva. Poți să... Sper că te poți bucura că mă vezi chiar și pe mine, pentru moment.

— Credeam că o să vină Michael, a spus Duhul. Apoi, cu agresivitate: E *aici*, nu?

— E acolo – departe, în munți.

— De ce nu a venit să mă întâmpine? Nu știa?

— Draga mea – nu te îngrijora, totul va fi bine până la urmă –, nu s-ar fi putut. Nu acum. Nu ar putea să te vadă sau să te audă așa cum ești acum. Pentru Michael ai fi invizibilă. Dar te vom pregăti.

— Mă gândeam că dacă *tu* mă vezi, și fiul meu ar putea!

— Nu se întâmplă mereu așa. Vezi tu, eu m-am specializat în lucruri de genul ăsta.

— Așadar, e multă treabă la mijloc? s-a burzuluit Duhul. Apoi, după câteva clipe: Ei bine, când o să mi se dea voie să-l văd?

— Pam, nu e vorba că nu te *lasă* cineva, Pam. Când el va putea să te vadă, firește că te va vedea. Trebuie să fii mai solidă.

— Cum? a întrebat Duhul.

Cuvântul monosilabic suna aspru și un pic amenințător.

— Mă tem că primul pas e cel mai greu, a spus Spiritul. Dar pe urmă o să fie floare la ureche. Vei deveni suficient de solidă să te vadă Michael când vei învăța să-ți dorești pe Altcineva în afară de el. Nu am spus „mai mult decât pe Michael", nu la început. Asta va veni mai târziu. Ca să începem procedura, trebuie să ți-l dorești măcar un pic pe Dumnezeu în viața ta.

— Te referi la religie și lucruri de genul ăsta? Nu e deloc momentul... și asta tocmai din partea *ta*! Mă rog, nu mai contează. Am să fac tot ce trebuie. Ce să fac? Haide! Cu cât începem mai repede, cu atât mai repede voi putea să-mi văd băiatul. Sunt pregătită.

— Pam, gândește-te! Nu-ți dai seama că nu poți începe atâta timp cât ești în starea asta de spirit? Îl vezi pe Dumnezeu ca pe un mijloc prin care să ajungi la Michael. Dar tratamentul prin care ai să devii mai densă este să ți-l dorești pe Dumnezeu pentru el însuși.

— N-ai vorbi așa dacă ai fi mamă.

— Adică dacă aș fi *doar* mamă. Dar e imposibil să fii doar mamă. Exiști ca mamă a lui Michael doar pentru că exiști, în primul rând, ca o creatură a Domnului. Această relație e mai veche și mai strânsă. Nu, ascultă, Pam! Și El iubește. Și El a suferit. Și El a așteptat multă vreme.

— Dacă El m-ar iubi, m-ar lăsa să-mi văd băiatul. Dacă El m-a iubit, de ce l-a luat pe Michael de lângă mine? Nu voiam să aduc vorba de asta. Dar să știi că nu Îl pot ierta așa de ușor.

— Dar El trebuia să-l ia pe Michael. În primul rând, spre binele lui Michael...

— Sunt sigură că am făcut tot ce mi-a stat în puteri ca Michael să fie fericit. Am renunțat la întreaga mea viață...

— Oamenii nu-i pot face pe alții fericiți prea multă vreme. Și, în al doilea rând, a făcut-o de dragul tău. Voia ca iubirea ta instinctivă pentru copilul tău – să știi că și tigroaicele sunt la fel! – să se prefacă în ceva mai bun. Voia să-l iubești pe Michael așa cum înțelege El dragostea. Nu poți iubi o altă făptură până nu-l iubești pe Dumnezeu. Uneori această transformare poate fi făcută cât dragostea instinctuală este încă satisfăcută. Dar se pare că, în cazul tău, nu era nici o șansă. Instinctul era necontrolat, puternic și obsesiv. (Întreabă-ți fiica sau soțul. Întreab-o pe mama noastră. Nu te-ai gândit nici măcar o dată la *ea*.) Singurul remediu a fost să ți se ia obiectul adorației. Trebuia să tăiem în carne vie. După ce vei fi fost lipsită de acest prim gen de iubire, exista totuși șansa ca în singurătate și tăcere să se înfiripe altceva.

— Astea-s prostii, prostii mustind de răutate și cruzime. Cu ce *drept* spui tu aceste lucruri despre dragostea Maternă? Este cel mai nobil și mai sfânt sentiment uman.

— Pam, Pam, nici un sentiment nu e nobil sau josnic, sacru sau profan în esența lui. Toate sunt sfinte când frâiele sunt în mâna Domnului. Dar se strică atunci când oamenii uită de Dumnezeu și își fac chip cioplit.

— Dragostea mea pentru Michael nu s-ar fi schimbat niciodată. Nici dacă am fi trăit împreună milioane de ani.

— Te înșeli. Și trebuie să știi asta. N-ai cunoscut – acolo jos – mame care sunt cu fiii lor în Iad? Oare dragostea *lor* le face fericite?

— Evident că nu, dacă te referi la femeia aia pe nume Guthrie și la Bobby, oribilul ei fiu. Sper că nu încerci să sugerezi... Dacă Michael ar mai fi cu mine, aș fi foarte fericită chiar și în orașul acela. Nu aș vorbi despre el până li s-ar face tuturor greață la auzul numelui său – exact ceea ce face Winifred Guthrie cu răzgâiatul *ei*. Nu m-aș certa cu oamenii pentru că nu-l bagă suficient în seamă și, în caz contrar, nici n-aș fi excesiv de geloasă. Nu m-aș plânge și nu m-aș văita că nu se poartă frumos cu mine. Pentru că, evident, s-ar purta frumos. Să nu care cumva să insinuezi că Michael ar putea să ajungă ca Bobby. Nu-ți permit una ca asta.

— Familia Guthrie este exemplul perfect de cum ajunge până la urmă afecțiunea normală dacă nu se transformă.

— Minți! Ce minciuni crude și pline de răutate poți să îndrugi! Cum să-și iubească fiul cineva mai mult decât mine? Nu am trăit atâția ani cu amintirea lui?

— Pam, asta a fost o greșeală. O simți și tu în adâncul sufletului.

— Ce a fost greșit?

— Toți acei zece ani în care l-ai jelit. I-ai păstrat camera așa cum era, i-ai sărbătorit zilele de naștere, ai refuzat să pleci din casa aia, deși Dick și Muriel se simțeau groaznic acolo.

— Normal că nu le păsa. Știu asta. Mi-am dat seama foarte repede că nu trebuie să mă aștept la înțelegere din partea lor.

— Te înșeli. Nici un bărbat nu a suferit mai mult ca Dick la moartea fiului său. Nu multe fete și-au iubit frații așa mult ca Muriel. Nu împotriva lui Michael s-au revoltat, ci împotriva ta – nu au vrut să trăiască toată viața

sub dictatura trecutului: și nici măcar trecutul lui Michael, ci al tău.

— N-ai inimă. Nimeni n-are pic de inimă. Trecutul era tot ce aveam.

— A fost alegerea ta: cel mai nefericit mod prin care să faci față unei tragedii. Era ca la egipteni – ca și cum ai îmbălsăma un cadavru.

— Bineînțeles că mă înșel. După tine, tot ce spun sau fac e greșit.

— Să știi că da! a exclamat Spiritul care strălucea atât de tare de iubire și bucurie, încât m-a orbit. Asta descoperim cu toții când ajungem în ținutul acesta. Cu toții ne-am înșelat! Asta-i marea păcăleală. N-are nici un rost să te prefaci că ai avut dreptate! De-abia după aceea trăim cu adevărat.

— Cum de îndrăznești să râzi? Dă-mi băiatul înapoi. Nu mă auzi? Nu mă interesează nici cât negru sub unghie regulile și regulamentele voastre. Nu cred într-un Dumnezeu care le ține departe pe mame de copiii lor. Eu cred într-un Dumnezeu al iubirii. Nimeni nu avea dreptul să intervină între mine și fiul meu. Nici măcar Dumnezeu. Să-I spui asta în față când Îl vezi. Îmi vreau băiatul înapoi. E al meu, mă înțelegi? Al meu, al meu, al meu, pentru totdeauna.

— Va fi, Pam. Totul va fi al tău. Dumnezeu Însuși va fi al tău. Dar nu așa. Nimic nu poate fi al tău pur și simplu.

— Poftim? Nici măcar copilul născut din trupul meu?

— Iar acum unde e trupul tău? Nu înțelegi că Natura are un sfârșit? Iată! Răsare soarele acolo, deasupra munților: ai să-l vezi sus pe cer din clipă în clipă.

— Michael e al meu.

— Cum să fie al tău? Nu l-ai făcut tu, ci Natura a făcut în așa fel ca el să crească în trupul tău fără voia ta. Chiar împotriva ei... uneori uiți că pe atunci nu voiai copii. Michael a fost la început un Accident.

— Cine ți-a spus asta? a întrebat Duhul. Apoi, revenindu-și, a adăugat: E o minciună. Și nici măcar nu te privește. Îți disprețuiesc religia, iar pe Dumnezeul tău îl urăsc amarnic. Eu cred într-un Dumnezeu al Iubirii.

— Și totuși, Pam, în acest moment nu o iubești pe mama ta și nici pe mine.

— Înțeleg! *Asta* e problema, nu? Să fim *serioși*, Reginald! Să te simți jignit pentru că...

— Dumnezeu te iubește! a rostit Spiritul, râzând zgomotos. Nu-ți face griji! Nu știi că *nu poți* jigni pe nimeni în ținutul ăsta?

Duhul a amuțit, rămânând cu gura căscată câteva secunde; îi era mai teamă de această asigurare decât de orice altceva.

— Vino cu mine. O să mergem mai departe, mi-a spus Învățătorul meu, punându-mi mâna pe braț.

— De ce m-ați luat de acolo, domnule? l-am întrebat eu după ce am plecat din preajma Duhului nefericit.

— Conversația aceea ar fi putut dura multă vreme, mi-a zis Învățătorul. Și am auzit destul ca să știm ce alegere se va face.

— Mai există speranță pentru ea, domnule?

— Da, puțină. Iubirea pentru fiul ei s-a transformat în ceva jalnic, dureros și aspru. Dar mai e și o scânteie din ceva în care nu e numai ea. Ar putea să se prefacă într-o flacără.

— Așadar, anumite sentimente sunt mai bune ca altele – adică sunt un punct de plecare mai bun ca să dobândești lucrul cel adevărat?

— Mai bune *și* mai rele. Afecțiunea naturală are ceva care poate duce la dragoste eternă mai ușor decât dorința naturală. Dar mai are și ceva care te poate opri la un nivel natural și te poate face s-o confunzi cu cea divină. Alama e confundată cu aurul mai des decât lutul. Și, dacă nu se poate transforma, se va degrada mai rău decât sentimentele pe care voi le numiți pasiuni josnice. Este un înger mai puternic, așa că, atunci când cade, devine un diavol mai înspăimântător.

— Domnule, nu cred că voi avea curajul să repet aceste lucruri pe Pământ, i-am spus eu. Toți ar spune că sunt inuman: ar spune că sunt un adept al depravării, că atac lucrurile cele mai bune și mai sfinte. M-ar face...

— Dacă așa ar reacționa, nu vei păți nimic, mi-a zis el cu (chiar am crezut asta) un licăr în ochi.

— Dar cine ar putea – ar avea neobrăzarea – să se ducă la o mamă înnebunită de durere, când nu suferă și el la fel de mult?

— Nu, nu, fiule, asta nu e treaba ta. Nu ești omul potrivit pentru așa ceva. Când îți va fi și ție inima frântă, atunci va sosi timpul să vorbești. Dar cineva trebuie să rostească lucrul care nu s-a spus de ani și ani: iubirea, în sensul pe care îl dau muritorii cuvântului, nu e de-ajuns. Orice iubire naturală va renaște, dăinuind veșnic în acest ținut: dar nici una nu va renaște până nu va fi îngropată.

— Pentru noi este cumplit de greu să rostim asemenea vorbe.

— Dar mi se pare o cruzime să nu rostești nimic. Celor care știu le e frică să vorbească. De aceea, durerea care ne purifica odată acum doar ne infectează.

— Atunci Keats se înșela când spunea că e sigur de sfințenia emoțiilor inimii.

— Mă îndoiesc că înțelegea ce spune. Dar noi trebuie să lămurim lucrurile. Pe lume nu există decât un singur bine; și acesta este Dumnezeu. Totul devine mai bun când caută către El și mai rău când își întoarce fața de la El. Cu cât ceva e mai nobil și mai puternic în ordinea firească a lucrurilor, cu atât mai diavolesc va fi dacă se răzvrătește. Demonii nu au fost șoareci sau purici răi, ci arhangheli răi. Falsa religie a poftelor este mai josnică decât falsa religie a iubirii materne, a patriotismului sau a artei: însă pofta e mai puțin probabil să se transforme într-o religie! Dar iată!

Am văzut venind spre noi un Duh care purta ceva pe umăr. Ca toate Duhurile, era imaterial, deși se deosebesc unul de altul așa cum se deosebesc între ele fuioarele de fum. Unele erau lăptoase; acesta era unsuros și închis la culoare. Pe umărul lui stătea o șopârliță roșie care dădea din coadă ca dintr-un bici și îi șoptea tot felul de lucruri la ureche. Când l-am zărit, și-a întors capul spre micuța reptilă, mârâind nerăbdător.

— Taci odată din gură! a spus el.

Dar animalul a continuat să dea din coadă și să îi șușotească la ureche. El a încetat să mormâie și a început să zâmbească. Apoi s-a întors și a pornit-o șchiopătând spre vest, îndepărtându-se de munți.

— Pleci așa de repede? s-a auzit o voce.

Cel ce rostise aceste cuvinte avea o formă mai mult sau mai puțin omenească, însă era mai mare decât un

om și atât de strălucitor, că abia puteam să mă uit la el. Făptura lui îmi ardea ochii, dar și trupul (pentru că răspândea căldură, nu doar lumină), asemenea soarelui de dimineață într-o zi dogoritoare de vară.

— Da, plec, a spus Duhul. Îți mulțumesc pentru primirea cea bună. Dar vezi, n-are oricum nici un sens. I-am zis micuței ăsteia (moment în care a arătat înspre Șopârlă) că nu trebuie să sufle o vorbă dacă vine cu mine – ceea ce a insistat să facă. Bineînțeles că vorbele ei n-au nici un efect aici, îmi dau foarte bine seama. Dar nu vrea să înceteze. Așa că va trebui să plec acasă.

— Vrei s-o fac să tacă? a întrebat Spiritul de Foc – un înger, după cum mi-am dat seama.

— Sigur că vreau, a zis Duhul.

— Atunci am s-o omor, a spus Îngerul, făcând un pas înainte.

— Vai, ai grijă! Mă arzi. Stai deoparte, a zis Duhul, dându-se înapoi.

— Nu *vrei* să moară?

— La început n-ai zis că vrei s-o *omori*. Nu am vrut să te necăjesc cu o faptă atât de îngrozitoare.

— E singura cale, a spus Îngerul, ale cărui mâini arzătoare erau acum foarte aproape de Șopârlă. S-o omor?

— Asta e altă problemă. Aș putea lua în considerare și această variantă, dar e altceva, nu? Adică mă gândeam doar să o reduci la tăcere, pentru că aici sus, ei bine, e al naibii de sâcâitoare.

— Mă lași s-o omor?

— Avem timp să vorbim și mai târziu.

— N-avem timp. Pot s-o omor?

— Te rog, nu am vrut niciodată să fiu așa o belea pe capul tău. Zău, te rog – nu te deranja! Uite! S-a culcat

fără să-i spun eu. Sunt sigur că totul va fi în regulă acum. Mulțumesc foarte mult.

— Și nu mă lași s-o omor?

— Sincer, nu cred că e câtuși de puțin nevoie. Sunt sigur că o s-o pot stăpâni acum. Cred că e mult mai bine s-o iau cu binișorul decât s-o omor.

— Nu are nici un rost s-o iei cu binișorul.

— Așa crezi? Păi, o să mă gândesc foarte bine la ce mi-ai spus. De fapt, te-aș lăsa să o omori acum, dar adevărul e că astăzi nu mă simt deloc bine. Ar fi o mare prostie să o fac *acum*. Trebuie să fiu perfect sănătos ca să fac așa ceva. Poate în altă zi.

— Nu există altă zi. Toate zilele sunt acum.

— Dă-te înapoi! Mă arzi. Cum aș putea să te rog s-o omori? Dacă ai face-o, m-ai omorî și *pe mine*.

— Nu-i adevărat.

— Vai, îmi faci rău acum.

— N-am zis niciodată că n-o să-ți fie rău, însă am spus că n-o să te omoare.

— Da, știu. Crezi că sunt un laș, dar nu-i așa. Chiar nu sunt, pe cuvântul meu. Lasă-mă să dau diseară o fugă cu autobuzul până la doctorul meu și să-i cer părerea. Mă întorc imediat ce pot, în prima clipă.

— Această clipă le conține pe toate celelalte.

— De ce mă chinui? Îți bați joc de mine. Cum să te *las* să mă sfâșii în bucăți? Dacă ai vrut să mă ajuți, de ce n-ai omorât animalul ăsta nenorocit fără să mă mai întrebi – înainte s-o aflu? Totul s-ar fi terminat până acum dacă ai fi făcut-o.

— N-o pot omorî împotriva voinței tale. E peste putință. Îmi dai voie?

Mâinile Îngerului de Foc aproape se strânseseră în jurul șopârlei. Iar apoi Șopârla a început să vorbească cu Duhul, atât de tare, că până și eu auzeam ce spunea.

— Ai grijă, i-a spus Șopârla, poate să facă exact ce spune. Mă poate omorî. Dacă rostești un singur cuvânt fatidic, o *va face*! Atunci vei rămâne pe veci fără mine. Nu e normal. Cum ai mai putea trăi? Ai fi doar un fel de duh, nu un om întreg ca acum. El nu înțelege, e doar o abstracțiune rece. Poate pentru el e normal. Dar nu și pentru noi. Da, da. Știu că n-ai parte de nici un fel de plăceri acum, ci doar de vise. Dar nu sunt oare și acestea mai bune decât nimic? Și o să fiu atât de cuminte. Recunosc că uneori am întrecut măsura, dar promit să n-o mai fac niciodată. N-o să-ți mai dăruiesc decât vise frumoase – minunate, înviorătoare, aproape inocente. Destul de inocente, s-ar putea spune...

— Am permisiunea ta? l-a întrebat Îngerul pe Duh.

— Știu că asta mă va omorî.

— Ba nu. Dar dacă ar fi așa?

— Ai dreptate. Mai bine mor decât să trăiesc cu făptura asta.

— Atunci îmi dai voie?

— La naiba cu tine! Hai, dă-i drumul! Termin-o odată. Fă ce vrei, a zbierat Duhul, dar a sfârșit pe un ton plângăreț: Dumnezeu să mă ajute! Dumnezeu să mă ajute!

În clipa următoare, Duhul a scos un strigăt de durere cum nu mai auzisem în viața mea pământească. Îngerul de Foc și-a încleștat mâinile purpurii pe micuța reptilă: a răsucit-o, în timp ce aceasta se zvârcolea și încerca să-l muște, apoi a azvârlit-o în țărână, cu spinarea ruptă.

— Vai! S-a terminat cu mine! a îngăimat Duhul, trăgându-se înapoi.

Pentru o clipă, n-am văzut nimic deslușit. Apoi am zărit, între mine și cel mai apropiat tufiș, o formă distinctă ce devenea din clipă în clipă mai concretă: erau umărul și brațul până la cot ale unui bărbat. Pe urmă i-au apărut mâinile și picioarele, mai vizibile și strălucitoare. Cum mă uitam, au început să-i prindă formă gâtul și capul auriu și, dacă aș fi fost mai atent, aș fi văzut întrupându-se în fața mea un om – un bărbat uriaș, gol, nu cu mult mai mic decât Îngerul. Ceea ce mi-a distras atenția a fost faptul că în același timp se întâmpla ceva cu Șopârla. La început, am crezut că operațiunea nu reușise. În loc să moară, făptura încă se mai zvârcolea și creștea pe măsură ce se zbătea. Și se schimba în timp ce creștea. Partea din spate i se rotunjea. Coada-i, încă tremurândă, s-a prefăcut într-un fuior de păr, care se agita în mijocul unei crupe lucioase, imense. M-am dat brusc înapoi, frecându-mă la ochi. În fața mea stătea cel mai mândru armăsar pe care îl văzusem vreodată, alb-argintiu, dar cu coama și coada aurii. Era un animal cu pielea netedă și lucioasă, sub care i se reliefau carnea bombată și mușchii, care necheza și zvârlea din copite. La fiecare lovitură, pământul se cutremura și copacii se clătinau.

Omul nou creat s-a întors și l-a bătut ușurel pe grumaz pe calul cel nou. I-a mirosit corpul strălucitor. Calul și stăpânul răsuflau unul în nările celuilalt. Apoi bărbatul s-a întors cu spatele la cal și s-a aruncat la picioarele Îngerului de Foc și i le-a îmbrățișat. Când s-a ridicat, am avut impresia că obrajii îi erau brăzdați de lacrimi, dar putea să fie doar iubire și strălucire în formă lichidă (în ținutul acela nu prea se face diferența între ele) care se scurgeau din făptura lui. N-am avut prea mult timp să mă gândesc

la asta. Bucuros și grăbit, tânărul a sărit în spinarea calului. Întorcându-se în șa, a făcut cu mâna în semn de rămas-bun, apoi și-a îmboldit armăsarul cu călcâiele. Erau deja departe până să-mi dau seama ce se întâmplă. Știa să călărească, nu glumă! Am ieșit din tufișuri cât de repede am putut ca să-i urmăresc cu privirea, dar erau ca o stea căzătoare pe câmpia cea verde și, nu după mult timp, au ajuns la poalele munților. Apoi, tot ca pe o stea, i-am văzut atacând ceea ce păreau niște pante incredibil de abrupte și urcând din ce în ce mai repede până la marginea neclară a peisajului, atât de sus, încât a trebuit să-mi sucesc gâtul ca să-i pot vedea, pe urmă s-au făcut nevăzuți, strălucitori cum erau în lumina trandafirie a dimineții eterne.

Pe când mă uitam după ei, am băgat de seamă că întreaga câmpie și pădure vibrau de un sunet care în lumea noastră ar fi prea puternic pentru a fi perceput, dar acolo l-am primit bucuros. Știam că nu sunt Oamenii Solizi cei ce cântă. Era vocea acelui pământ, a acelor păduri și ape. Un zgomot străvechi, anorganic, care venea deodată din toate direcțiile. Natura sau Arhi-Natura acelui ținut se bucura să fie călărită încă o dată și astfel desăvârșită în făptura armăsarului. Cânta:

„Stăpânul îi spune stăpânului nostru: Vino! Bucură-te de liniștea și splendoarea mea până ce toate naturile ce ți-au fost vrăjmașe vor deveni sclave dansând pentru tine, și spinări pe care să încaleci, și pământ pe care să-ți odihnești picioarele.

De dincolo de orice loc și timp, din Locul locurilor, vei primi puterea supremă: forțele ce ți-au stat pe vremuri împotrivă se vor preschimba în foc ascultător care-ți va curge prin vine și glasu-ți, în tunet ceresc.

Cârmuiește-ne, așadar, ca să putem fi noi înșine: dorim să-ți începi domnia așa cum dorim zorile și roua, umezeala din clipa când se naște lumina.

Stăpâne, Stăpânul tău te-a trimis pentru totdeauna să ne fii rege al Dreptății și mare Preot."

— Fiule, înțelegi toate astea? m-a întrebat Învățătorul.

— Nu le știu *pe toate*, domnule, am spus eu. Să înțeleg că Șopârla chiar s-a preschimbat în Cal?

— Întocmai. Dar a fost omorâtă înainte. Să nu uiți partea asta a poveștii.

— Am să încerc, domnule. Dar asta înseamnă că totul – tot ce zace în noi – poate merge către Munți?

— Nimic, nici chiar ce e mai bun și mai nobil, nu-și poate continua drumul, așa cum este acum. Nimic, nici chiar ce e mai josnic și mai animalic nu va renaște dacă e supus morții. E secerat un trup din care se înalță un spirit. Ființele de carne și oase nu pot ajunge la Munți. Nu pentru că sunt prea imunde, ci pentru că sunt prea slabe. Ce-i o șopârlă în comparație cu un armăsar? Pofta animalică este un biet murmur, slab și plângăreț, dacă o compari cu puterea și avântul dorinței ce se ivește după ce pofta a fost sugrumată.

— Dar cum să mă duc acasă să le spun tuturor că poftele acestui bărbat s-au dovedit a fi o piedică mai mică decât iubirea acelei biete femei pentru fiul ei? Căci asta a fost, în orice caz, o *iubire* excesivă.

— Nu le vei spune așa ceva, mi-a tăiat-o el cu severitate. Iubire excesivă ai spus? Nu era nici un fel de exces, ci o greșeală. Și-a iubit prea puțin fiul, nu prea mult. Dacă l-ar fi iubit mai mult, n-ar fi fost nici o problemă. Nu știu cum se va termina povestea ei. Dar se poate ca în acest

moment să ceară să fie alături de ea în Iad. Oamenii ca ea sunt uneori gata să-i arunce pe aceia pe care-i iubesc într-o nefericire fără margini numai ca să poată să-i țină sub stăpânirea lor. Nu, nu. Trebuie să tragi o altă învățătură. Trebuie să te întrebi: dacă trupul reînviat al dorinței este la fel de mare precum al armăsarului pe care l-ai văzut, cum ar putea fi trupul reînviat al iubirii materne ori al prieteniei?

Dar atenția mi-a fost din nou distrasă de altceva.

— Mai curge un *alt* râu pe-aici, domnule? l-am întrebat eu.

12

Motivul pentru care am întrebat dacă mai curge vreun râu era următorul: peste tot, în lungul unei poteci din pădure, lumina juca pe dosul frunzelor, iar pe Pământ știam că acest efect se produce doar dacă o apă curgătoare proiectează în sus lumina ce se reflectă în ea. Câteva clipe mai târziu, mi-am dat seama că mă înșelasem. Se apropia de noi un fel de procesiune, iar lumina venea de la siluetele care-o alcătuiau.

Mai întâi veneau Spiritele luminoase, nu Spiritele oamenilor, care dansau și împrăștiau pretutindeni flori – flori care cădeau fără zgomot, plutind ușor, deși, după standardele lumii duhurilor, fiecare petală ar fi cântărit de o sută de ori mai mult, iar căderea uneia ar fi avut impactul rostogolirii unui bolovan. Apoi, în stânga și în dreapta, de o parte și de alta a cărării din pădure, veneau siluete tinerești, băieții pe o parte și fetele pe alta. Dacă mi-aș aminti ce cântau și aș fi așternut notele pe hârtie, cel care ar citi partitura nu s-ar îmbolnăvi și n-ar mai îmbătrâni niciodată. Printre ei erau și muzicienii, iar în urma lor venea o femeie, în onoarea căreia avea loc această procesiune.

Acum nu-mi amintesc dacă era goală sau avea veșminte pe ea. Dacă era goală, atunci pesemne umbra aproape vizibilă a bunăvoinței și bucuriei e cea care îmi creează

iluzia unei minunate trene strălucitoare pe care o târa pe iarba fericită de atingerea ei. Dacă era îmbrăcată, atunci iluzia goliciunii se datorează fără umbră de îndoială limpezimii cu care sufletul ei strălucea prin veșminte. În acel ținut, hainele nu sunt o deghizare: spiritul trăiește de-a lungul fiecărui fir de urzeală și se preface în organe vii. O hlamidă sau o coroană fac parte din trăsăturile celui care le poartă ca buzele sau ochii.

Dar am uitat. Și-mi amintesc doar în parte frumusețea de nedescris a chipului ei.

— Este?... Este? i-am șoptit eu călăuzei mele.

— Nici pe departe, mi-a răspuns el. E cineva de care n-ai auzit niciodată. Numele ei pământean este Sarah Smith și a locuit la Golders Green.

— Pare să fie... ei bine, o persoană extrem de importantă.

— Da. E una din persoanele de vază. Trebuie să fi aflat deja că renumele în acest ținut și renumele pe Pământ sunt două lucruri diferite.

— Și cine sunt oamenii ăștia uriași... uite! Sunt ca niște smaralde... care dansează și aruncă flori înaintea ei!

— Nu ai citit Milton? *O mie de îngeri în livrele o slujesc.*

— Și cine sunt tinerii și tinerele de o parte și de alta?

— Fiii și fiicele ei.

— Se pare că a avut o familie numeroasă, domnule.

— Fiecare băiat sau tânăr care a întâlnit-o a devenit fiul ei – chiar dacă era doar băiatul care i-a adus carne pe ușa din spate. Fiecare fată care a întâlnit-o a devenit fiica ei.

— Nu le e greu părinților acestor copii?

— Nu. *Există* oameni care răpesc copiii altora. Dar iubirea ei maternă era de altă natură. Cei asupra cărora și-a revărsat-o s-au întors la părinții lor naturali, iubindu-i

și mai mult. Puțini bărbați s-au uitat la ea fără să-i devină iubiți într-o oarecare măsură. Era un fel de iubire care nu-i făcea mai puțin credincioși soțiilor lor, ci mai mult.

— Și cum... dar iată! Ce e cu toate aceste animale? O pisică – două pisici – zeci de pisici. Și toți câinii aceștia... nici nu pot să-i număr. Și păsările. Și caii.

— Sunt animalele ei.

— Avea un fel de grădină zoologică? E cam exagerat.

— Fiecare animal și pasăre care s-a apropiat de ea și-a găsit un loc în inima ei. Întru ea, au devenit ele însele. Iar acum bogăția vieții ei întru Christos de la Tată se scurge în sufletul lor.

M-am uitat uimit la Învățătorul meu.

— Da, a spus el. E ca atunci când arunci o piatră în apă, iar undele concentrice se propagă departe, din ce în ce mai departe. Cine știe unde se va sfârși? Omenirea izbăvită este tânără, nu a ajuns la maturitate deplină. Dar e suficientă bucurie în degetul mic al unei sfinte ca doamna de acolo pentru a trezi la viață toate lucrurile moarte din univers.

În timp ce vorbeam, Doamna venea cu hotărâre în direcția noastră, dar nu se uita la noi. Urmărindu-i privirea, m-am întors și am văzut apropiindu-se o fantomă cu o formă ciudată. Mai degrabă două fantome: un Duh impunător și înalt, foarte slab și tremurător, care părea să ducă în lanț alt Duh, nu mai mare decât maimuța unui flașnetar. Duhul cel înalt purta o pălărie neagră, dintr-un material moale; îmi amintea de cineva, dar aveam un lapsus. Apoi, când a ajuns la câțiva metri de Doamnă, și-a pus mâna slabă și tremurândă pe piept, cu degetele răschirate, și a exclamat cu glas cavernos: „În sfârșit!“ Mi-am

dat seama imediat de cine îmi amintea. Era ca un biet actor de școală veche.

— În sfârșit, dragul meu! a exclamat Doamna.

„Sfinte Dumnezeule! m-am gândit eu. Cu siguranță ea nu...", apoi am observat două lucruri. În primul rând, mi-am dat seama că micul Duh nu era condus de cel mai mare. Silueta pipernicită ținea lanțul în mână, iar cea teatrală purta zgarda în jurul gâtului. În al doilea rând, am băgat de seamă că Doamna se uita numai la Duhul cel mic. Părea să creadă că Piticul i se adresase sau îl ignora cu bună știință pe celălalt. Asupra sărmanului pitic și-a întors privirea. Dragostea nu i se citea doar pe chip, ci izvora ca o lumină din toate membrele ei, de parcă ar fi fost un lichid în care tocmai se îmbăiase. Apoi, spre groaza mea, s-a apropiat și mai mult. S-a aplecat și l-a sărutat pe Pitic. Te cutremurai s-o vezi lipindu-și buzele de ființa aia rece, jilavă și pipernicită. Dar ea nu s-a înfiorat.

— Frank, înainte de toate, i-a spus ea, te rog să mă ierți. Pentru tot ce am greșit și pentru tot ce n-am făcut cum trebuie din prima zi în care ne-am întâlnit. Îți cer iertare.

M-am uitat cu luare-aminte la Pitic pentru prima dată: mi se părea că a devenit un pic mai vizibil odată ce a primit sărutul. Puteai ghici trăsăturile pe care le-a avut când era om: o față mică, ovală, pistruiată, cu o bărbie teșită și o umbră de mustață. El i-a aruncat o privire, nu mai mult. Se uita la Tragedian cu coada ochiului. Apoi a smucit de lanț: dar nu el, ci Tragedianul i-a răspuns Doamnei.

— Stai liniștită, a zis Tragedianul. Să nu mai insistăm. Cu toții greșim.

Odată ce a rostit aceste vorbe, chipul i s-a schimonosit oribil în ceea ce, credeam eu, voia să fie un zâmbet jucăuș și binevoitor.

— Am încheiat subiectul, a continuat el. Nu la mine, ci la tine mă gândesc. Numai la asta m-am gândit în toți acești ani. La faptul că ești singură, cu inima frântă din cauza mea.

— Dar acum, i-a spus Doamna Piticului, poți lăsa aceste gânduri deoparte. Să nu mai gândești niciodată așa. Totul s-a sfârșit.

Chipul frumos i s-a luminat atât de mult, încât abia mai vedeam altceva și, sub vraja cea dulce, Piticul s-a uitat pentru prima oară la ea cu luare-aminte. Preț de o clipă mi s-a părut că începe să arate mai mult a om. A deschis gura. De această dată, era clar că avea de gând să vorbească. Dar ce dezamăgit am fost când l-am auzit!

— Ți-a fost dor de mine? a croncănit el cu o voce slabă și tremurătoare.

Dar nici atunci Doamna nu a părut surprinsă. Iubirea și bunăvoința izvorau din făptura ei.

— Dragul meu, vei înțelege foarte curând, i-a spus ea. Dar azi...

Ceea ce s-a întâmplat după aceea m-a uimit peste măsură. Piticul și Tragedianul vorbeau la unison nu Doamnei, ci între ei.

— Ți-ai dat seama, își atrăgeau unul altuia atenția, că nu ne-a răspuns la întrebare.

Atunci mi-am dat seama că ei erau una și aceeași persoană sau că amândoi erau ce mai rămăsese dintr-un om. Piticul a smucit din nou de lanț.

— Ți-a fost dor de mine? a întrebat-o Tragedianul pe Doamnă, cu o voce teatrală, vibrând de emoție.

— Scump prieten, i-a răspuns Doamna, acordându-i atenție doar Piticului, poate te bucură asta și toate celelalte lucruri. Uită pentru totdeauna.

Preț de o clipă, am crezut că Piticul se va supune: pe de o parte, pentru că fața începuse să i se mai contureze, pe de alta, pentru că mi se părea că nici o ființă nu putea rămâne de piatră la îndemnul bucuriei ce izvora din toată ființa ei, aidoma trilului unei păsări într-o seară de aprilie. Apoi a șovăit. Pe urmă el și complicele lui au început să vorbească din nou la unison.

— Firește c-ar fi minunat și mărinimos din partea noastră să nu insistăm asupra acestui subiect, și-au spus ei. Dar putem fi siguri că ea va observa? Am mai făcut lucruri de genul acesta. Odată am lăsat-o să folosească ultimul timbru din casă ca să-i scrie mamei sale și nu am spus nimic, deși știa foarte bine că și noi voiam să scriem o scrisoare. Ne-am gândit că-și va aminti și își va da seama cât de altruiști am fost. Dar ea nu a părut să observe. Și a mai fost o dată... of, de foarte, foarte multe ori!

Așa că Piticul a mai tras o dată de lanț și...

— Nu pot să uit, a strigat Tragedianul. Și nici nu vreau să uit. Pot să-i iert pe toți pentru tot ce mi-au făcut. Dar pentru nenorocirile prin care ai trecut...

— O, tu chiar nu înțelegi? a intervenit Doamna. Nu *există* suferință aici.

— Vrei să spui, a replicat Piticul, de parcă această nouă idee l-ar fi făcut să uite de Tragedian, vrei să spui că ai fost *fericită*?

— Nu voiai să fiu? Dar nu contează. Vrea acum! Sau nu te mai gândi deloc la asta.

Piticul a clipit. Îți dădeai seama că o idee nemaiauzită încerca să-i intre în mintea cea mititică: îți dădeai seama

că nu era cu totul lipsit de blândețe. Aproape c-a lăsat lanțul din mână pentru o clipă: apoi, de parcă ar fi fost un colac de salvare, l-a strâns din nou cu putere.

— Uită-te aici, i-a spus Tragedianul. Trebuie să facem față acestei situații.

De data aceasta vorbea pe un ton „viril", amenințător: cel prin care voia să pună femeile la respect.

— Dragule, i-a zis Doamna Piticului, nu avem nimic de înfruntat. N-ai vrut să fiu nefericită doar așa, de amorul artei. Crezi doar că trebuie să fi fost așa dacă te-am iubit. Dar, dacă vei aștepta puțin, ai să-ți dai seama că lucrurile nu stau așa.

— A iubi! a exclamat Tragedianul, plesnindu-se peste frunte, apoi pe un ton grav: A iubi! Tu știi ce înseamnă acest cuvânt?

— Cum să nu? a făcut Doamna. Iubesc. Trăiesc în iubire, înțelegi? Da, acum iubesc cu adevărat.

— Vrei să-mi spui, zise Tragedianul, vrei să-mi spui că *nu* m-ai iubit în vremurile de demult?

— Doar puțin, i-a răspuns ea. Te-am rugat să mă ierți. Te-am iubit cu adevărat, însă puțin. Dar acolo jos noi înțelegeam prin iubire dorința de a fi iubiți. De fapt, te-am iubit pentru binele meu: pentru că aveam nevoie de tine.

— Și acum? a spus Tragedianul cu un gest disperat. Acum nu mai ai nevoie de mine?

— Bineînțeles că nu! a exclamat Doamna, iar zâmbetul ei m-a făcut să mă întreb cum se puteau abține Duhurile să nu strige de bucurie.

— Ce nevoie să mai am, a spus ea, acum, că am tot ce-mi doresc? Acum sunt plină, nu goală. Trăiesc în iubire alături de El, nu singură. Puternică, nu slabă. Și tu ai să

fii la fel. Vino să vezi. Nu vom mai avea *nevoie* unul de altul: vom începe să iubim cu adevărat.

Dar Tragedianul încă făcea fețe-fețe.

— Nu mai are nevoie de mine – nu mai are. Nu mai are, a spus el cu o voce gâtuită, nimănui în mod special. De ce n-a dat Domnul, a continuat el, dar acum spunea *Dumnul*[1] –, de ce n-a dat Dumnul să o văd moartă la picioarele mele înainte să rostească aceste cuvinte? Să zacă moartă la picioarele mele. Să zacă moartă la picioarele mele.

Nu știu cât timp mai avea creatura de gând să repete acea propoziție, căci Doamna l-a oprit.

— Frank! Frank! a strigat cu o voce care a făcut să răsune toată pădurea. Uită-te la mine. *Uită-te* la mine. Ce faci cu păpușa aia mare și urâtă? Dă drumul lanțului. Trimite-l la plimbare. Pe *tine* te vreau. Tu nu vezi ce prostii spune?

În ochi i se citea veselia. Îi spunea o glumă Piticului, pe deasupra capului Tragedianului. Ceva asemănător unui zâmbet se lățea pe chipul Piticului. Căci se uita la ea acum. Râsul ei îi doborâse primele ziduri de apărare. Se străduia să nu cedeze, dar nu reușea. Creștea mai mult în ciuda voinței lui.

— O, gâscanule! i-a spus ea. La ce bun să vorbim așa în acest ținut? Știi la fel de bine ca mine că m-ai văzut zăcând fără suflare în urmă cu mulți, mulți ani. Nu „la picioarele tale", bineînțeles, ci într-un azil, pe un pat. Și era un azil excelent. Directoarei nici nu i-ar fi trecut prin cap să lase cadavre pe jos! Ce ridicol că păpușa aia vrea să mă impresioneze cu moartea în *acest* loc. E pur și simplu inutil.

---

1. În original, *Gud*, în loc de *God*.

13

Nu cred să fi văzut ceva mai îngrozitor decât lupta teribilă pe care o ducea Duhul Pitic împotriva bucuriei. Aproape fusese învins. Cândva, cu mulți ani în urmă, probabil avusese umor și rațiune. Preț de o clipă, cât Doamna se uita la el cu dragoste și bucurie, a înțeles absurditatea Tragedianului. Preț de o clipă nu a interpretat greșit râsul ei: probabil că și el știuse la un moment dat că îndrăgostiții se consideră cei mai absurzi oameni de pe pământ. Dar lumina a ajuns la el împotriva voinței lui. Nu așa își imaginase întâlnirea; nu avea să accepte așa ceva. A mai înșfăcat o dată lanțul morții, iar Tragedianul s-a pus imediat pe vorbit.

— Îndrăznești să râzi de așa ceva! a tunat el. Să-mi râzi în față? Asta mi-e răsplata. Prea bine. Noroc că nu-ți faci griji în privința sorții mele. Altminteri ți-ar părea rău că m-ai dus din nou în Iad. Poftim? Crezi că aș mai sta *acum*? Mulțumesc, dar cred că-mi dau numaidecât atunci seama când nu sunt dorit undeva. De fapt, dacă îmi amintesc bine, expresia pe care ai folosit-o a fost „nu e nevoie de tine".

De atunci încolo Piticul a tăcut, dar Doamna a continuat să îi vorbească.

— Dragul meu, nimeni nu te trimite înapoi. Aici e numai bucurie. Totul te îndeamnă să rămâi.

Dar Piticul se făcea tot mai mic pe măsură ce Doamna vorbea.

— Da, a spus Tragedianul. Dar condițiile sunt groaznice. Eu mai am încă respect de sine și îmi dau seama că plecarea mea nu va conta deloc pentru tine. Nu-ți pasă dacă mă întorc în frig și întuneric, pe străzile pustii, pustii...

— Nu, nu, Frank, a spus Doamna. Nu-l lăsa să vorbească așa.

Dar Piticul era acum atât de mic, încât ea a trebuit să îngenuncheze ca să discute cu el. Tragedianul îi sorbea cu lăcomie cuvintele, ca un câine care prinde un os.

— Aha, nu suporți să mă asculți! a țipat el cu nefericirea triumfului în glas. Așa a fost mereu. *Tu* trebuie să fii la adăpost. *Tu* trebuie să fii ferită de cruda realitate. Tu, care poți fi fericită fără mine, uitându-mă! Nici măcar nu vrei să știi ce-am pătimit. Îmi spui că *nu* vrei s-auzi. Să nu-ți spun. Să nu te întristez. Să nu-ți distrug universul tău adăpostit și egocentric. Asta-i răsplata...

Ea s-a aplecat și mai mult ca să vorbească cu Piticul, care acum era cât un pui de pisică, atârnat de lanț, cu picioarele legănându-se deasupra pământului.

— Nu de asta am spus „nu", i-a răspuns ea. Ți-am spus să nu te mai prefaci. N-are rost. Te omoară. Dă drumul lanțului. Chiar și acum.

— Cum adică mă prefac? a țipat Tragedianul. Ce vrei să spui?

Piticul era acum atât de mic, încât nu-l puteam distinge pe lanțul de care se agăța. Iar acum, pentru prima oară, nu eram sigur dacă Doamna vorbea cu el sau cu Tragedianul.

— Repede, a făcut ea. Mai e timp. Încetează. Încetează acum.

— Ce anume?

— Să te folosești de milă, de mila altora în scopuri greșite. Să știi că toți am făcut asta pe Pământ. Mila îți aducea bucuria de a-i ajuta pe cei nefericiți. Dar poate fi folosită și în scopuri greșite. Poate fi folosită ca mijloc de șantaj. Cei ce hotărăsc să fie nefericiți se pot folosi de milă pentru a condiționa bucuria. Vezi tu, acum știu acest lucru. Și când erai copil făceai asta. În loc să spui că-ți pare rău, tu te duceai pe furiș în pod... fiindcă știai că, mai devreme sau mai târziu, una din surorile tale va spune: „Mi se frânge inima când mă gândesc că el stă singur acolo și plânge". Te-ai folosit de compasiunea lor ca să le șantajezi emoțional, iar ele au cedat până la urmă. Și după aceea, când eram căsătoriți... of, nu contează. Numai *încetează* odată.

— *Asta*, a spus Tragedianul, asta ai înțeles tu, după atâția ani.

Nu știu ce se întâmplase cu Duhul Pitic. Poate că se suia pe lanț ca o insectă, poate a fost absorbit cumva în lanț.

— Nu, Frank, nu *aici*, i-a spus Doamna. Ascultă de glasul rațiunii. Crezi că bucuria a fost creată ca să trăim mereu sub povara acelei amenințări? Mereu fără apărare în fața celor care mai degrabă ar fi nefericiți decât să-și calce pe mândrie? Căci ai suferit cu adevărat. Știu asta acum. Ai ajuns teribil de nefericit. Încă mai poți s-o faci. Dar nu mai poți spune altora cât de nefericit ești. Fiecare sentiment ajunge să aibă propria viață. Aici bucuria nu poate fi zdruncinată. Lumina noastră îți poate înghiți nefericirea, dar nefericirea ta nu poate absorbi lumina noastră. Nu, nu, nu. Vino la noi. N-o să venim noi la

tine. Chiar credeai că dragostea și bucuria vor fi mereu la bunul plac al încruntării și oftatului? Nu știai că sunt mai puternice decât sentimentele opuse lor?

— Dragoste? Tocmai *tu* îndrăznești să folosești acest cuvânt sacru? a întrebat-o Tragedianul.

Atunci a ridicat lanțul care atârna fără rost și s-a debarasat cumva de el. Nu sunt foarte sigur, dar cred că l-a înghițit. Pentru prima oară era limpede că Doamna nu avea ochi decât pentru el și i se adresa numai lui.

— Unde-i Frank? a întrebat ea. Și tu cine ești, domnule? Nu te-am cunoscut niciodată. Mai bine ai pleca. Sau, dacă vrei, rămâi. Dacă te-ar ajuta și ar fi posibil, aș veni cu tine jos, în Iad, dar nu poți aduce Iadul în inima mea.

— Nu mă iubești, a spus Tragedianul cu o voce subțire de liliac. Acum abia se mai vedea.

— Nu pot iubi o minciună, a răspuns Doamna. Nu pot iubi un lucru care nu există. Trăiesc în Iubire și nu voi ieși din această stare.

Nu a primit nici un răspuns. Tragedianul dispăruse. Doamna a rămas singură în pădure și o pasăre cafenie a trecut țopăind pe lângă ea, culcând iarba cu piciorușele ei, lucru pe care eu nu puteam să-l fac.

Doamna s-a ridicat imediat și a plecat de acolo. Celelalte Spirite Strălucitoare au venit în întâmpinarea ei, cântând:

„Treimea Binecuvântată e cetățuia ei, nimic nu-i poate tulbura fericirea.

Ea este pasărea care scapă din orice laț, ciuta care sare peste orice genune.

Ca o pasăre pentru puii ei ori un scut pentru cavalerul înarmat: așa este Dumnezeu pentru ea, în limpezimea Lui neschimbătoare.

Nălucile nu o vor înfricoșa în întuneric, gloanțele n-o vor înspăimânta în amiaza mare.

Prefăcătoria înveșmântată în adevăr degeaba îi dă târcoale: vede minciuna străvezie precum sticla.

Microbul nevăzut nu-i va face rău, nici razele strălucitoare ale soarelui.

O mie de oameni nu pot rezolva problema, zece mii aleg răspunsul greșit, dar ea, neatinsă, lasă totul în urmă.

El îi descrie în amănunt pe zeii nemuritori care să-i fie alături oriunde ar călători.

Poate pași printre Lei și șerpi cu clopoței, printre dinozauri și pui de leu.

El o umple cu imensitatea vieții: el o duce să vadă dorința lumii."

— Și totuși... și totuși, i-am zis eu Învățătorului meu, pe măsură ce cântecul se stingea și toate siluetele și strălucirea dispăruseră în pădure, nici acum nu sunt foarte sigur. Este oare bine ca ea să rămână indiferentă la nefericirea acelui om, chiar dacă și-a făcut-o cu mâna lui?

— Ai prefera ca el să o mai chinuie? Cât au trăit pe Pământ, a făcut asta zi de zi, an de an.

— Nu, cred că n-aș vrea asta.

— Atunci?

— Nu prea știu, domnule. Oamenii de pe Pământ spun că moartea unui om îi bucură pe toți cei ce scapă cu bine.

— Vezi bine că nu-i așa.

— Într-un fel ar trebui să fie.

— Sună foarte milostiv, dar vezi ce pândește în spatele acestei afirmații.

— Ce anume?

— Pretenția celor neiubiți și nefericiți de a fi lăsați să șantajeze universul: ca, până nu consimt să fie fericiți (în condițiile lor), nimeni să nu mai guste bucuria, ca a lor să fie puterea supremă, ca Iadul să aibă drept de *veto* asupra Raiului.

— Domnule, nu știu ce-mi doresc.

— Fiule, fiule, nu poți să le ai pe toate. Ori trebuie să vină ziua când fericirea triumfă și toți cei nefericiți nu mai pot s-o întineze, ori nefericiții vor putea să le distrugă celorlalți de-a pururi fericirea pe care nu o vor pentru ei. Știu că sună pompos să spui că nu accepți mântuirea care lasă fie și o singură creatură în întunericul de afară. Dar ai grijă cu acest sofism, altminteri „Câinele în iesle" o să ajungă tiranul universului.

— Dar ar îndrăzni cineva să spună – ce oribil – că Mila trebuie să moară?

— Trebuie să vezi deosebirea. Oamenii vor acționa întotdeauna mânați de Milă, însă pasiunea din Milă nu va dura. Pasiunea din milă, mila pe care abia de-o suferim, durerea care-i împinge pe oameni să îngăduie lucruri pe care nu ar trebui să le lase de la ei și să flateze când ar trebui să spună adevărul, mila care le-a făcut pe multe femei să-și piardă fecioria și pe mulți politicieni, onestitatea – aceea se va stinge. A fost folosită ca armă de oamenii răi împotriva celor buni. Arma lor va fi distrusă.

— Și care e celălalt mod – acțiunea?

— Este o altă armă. Se avântă mai repede ca lumina din cel mai înalt loc în cel mai jos ca să aducă alinare și bucurie, indiferent cu ce preț. Preschimbă întunericul în lumină și răutatea în bunătate. Dar, în ciuda lacrimilor prefăcute ale Iadului, nu va impune tirania răului asupra

binelui. Orice boală care se supune unui tratament va fi vindecată: dar nu vom spune că albastrul e galben ca să-i mulțumim pe cei care se încăpățânează să fie bolnavi de icter și nici nu vom distruge grădina lumii de dragul celor care nu suportă mireasma trandafirilor.

— Domnule, spuneți că se va pogorî asupra celor mai umili. Dar ea nu a coborât cu el în Iad. Nici măcar nu l-a dus la autobuz.

— Tu unde i-ai fi zis să se ducă?

— Păi, de unde am venit cu toții cu acel autobuz. La golful cel mare de după stâncă. Acolo. Nu se poate vedea de aici, dar cred că știți la ce mă refer.

Învățătorul meu mi-a zâmbit curios.

— Uite ce, mi-a zis el, și, spunând acestea, s-a așezat de-a bușilea.

Am făcut și eu la fel (cât m-au mai durut genunchii!) și am văzut că smulsese un fir de iarbă. Folosind vârful subțire pe post de indicator, m-a făcut să văd, după ce m-am uitat cu luare-aminte, o crăpătură în pământ, atât de mică, încât sigur n-aș fi observat-o fără ajutor.

— Nu pot fi sigur, a spus el, că aceasta *e* crăpătura prin care ai venit tu, dar cu siguranță a fost una la fel de mică.

— Dar, dar... am bolborosit eu, simțindu-mă tulburat, aproape înspăimântat. Am văzut un abis nesfârșit. Și stânci înălțându-se tot mai sus. Pe urmă *acest* ținut deasupra stâncilor.

— Într-adevăr. Dar călătoria nu a fost o simplă deplasare. Acel autobuz și voi toți dinăuntru creșteați *în dimensiune**.

---

* Am învățat acest mod de a călători de la scriitorii de literatură SF (*n.a.*).

— Atunci vreți să spuneți că Iadul – orașul acela pustiu și nesfârșit – se află undeva într-o crăpătură minusculă ca aceasta?

— Da. Întreg Iadul e mai mic decât o pietricică din lumea voastră, este mai mic decât un atom al *acestei* lumi, Lumea Adevărată. Uită-te la fluturele acela. Dacă ar înghiți tot Iadul, Iadul nu ar fi îndeajuns de mare să-i facă vreun rău sau să aibă vreun gust.

— Dar pare destul de mare când te afli în el, domnule.

— Și totuși, dacă singurătatea, furia, ura, invidia și pasiunea năvalnică pe care le adăpostește ar fi o singură experiență, pusă în balanță cu puțina bucurie simțită de cel mai nevrednic din Paradis, tot nu ar avea nici un fel de greutate. Răul nu are puterea de a fi rău la fel cum are binele puterea de a fi bine. Dacă toate nenorocirile Iadului ar intra în conștiința micuței păsări galbene ce stă pe creanga de acolo, acestea ar fi înghițite fără urmă, ca și cum o pată de cerneală ar fi aruncată în acel Mare Ocean pe lângă care Pacificul vostru este doar o moleculă.

— Înțeleg, am spus eu într-un sfârșit. Doamna nu a putut *să încapă* în Iad.

Învățătorul meu a încuviințat.

— Nu e loc pentru ea, mi-a zis el. Iadul nu a putut să-și caște gura destul de larg.

— Iar ea nu s-a putut face mai mică – ca Alice, de pildă?

— Nu atât de mică. Pentru un suflet osândit e o nimica toată: e mic, închis în sine. Binele bate la ușa celor osândiți ca sunetul la urechile surzilor, dar aceștia nu-l pot primi în sufletele lor. Pumnii le sunt încleștați, dinții așijderea, ochii închiși. Mai întâi nu vor, apoi nu pot

să-și deschidă mâinile ca să primească darurile, gurile ca să primească mâncare sau ochii, ca să primească vedere.

— Atunci nimeni nu poate să ajungă la ei?

— Doar Cel mai Mare dintre toți se poate face îndeajuns de mic ca să intre în Iad. Cu cât e mai sfânt un lucru, cu atât mai jos poate coborî – un om se poate arăta înduioșat față de un cal, dar un cal nu poate avea același sentiment pentru un șobolan. Doar Unul s-a putut coborî în Iad.

— Și va mai face El una ca asta?

— A făcut-o de curând. Timpul nu se scurge la fel după ce pleci de pe Pământ. Toate clipele de acum sau cele viitoare au fost sau sunt prezente în momentul coborârii Lui. Nu este spirit în temniță Căruia El să nu-i fi predicat.

— Și unii îl aud?

— Da.

— În cărțile dumneavoastră, domnule, i-am spus eu, erați universalist. Vorbeați de parcă toți oamenii vor fi mântuiți. Inclusiv Sfântul Pavel.

— Tu n-ai cum să știi nimic despre sfârșitul tuturor lucrurilor sau, în orice caz, nimic care să fie exprimat în acești termeni. Se poate ca, așa cum i-a zis Mântuitorul Maicii Julian[1], totul să fie bine, și totul va fi bine și toate lucrurile vor fi bine. Dar e greșit să vorbim despre asemenea probleme.

— Pentru că sunt atât de îngrozitoare, domnule?

---

1. Julian (Juliana) of Norwich (1342–1416), anahoretă venerată în bisericile anglicană și luterană, niciodată canonizată de Biserica Catolică. Despre viața ei se știu foarte puține, însă scrierile sale s-au păstrat până la noi.

— Nu, pentru că toate răspunsurile sunt înșelătoare. Dacă tu pui întrebarea din interiorul Timpului și întrebi ce posibilități sunt, răspunsul e sigur. Alegerile ți se așternîn față. Nici un drum nu e închis. Orice om poate alege moartea eternă. Cei care o aleg de asta vor avea parte. Dar, dacă încerci să ajungi în eternitate, dacă încerci să vezi cum *vor fi* lucrurile (căci așa trebuie să vorbești) când nu mai există alte posibilități decât Realul, atunci pui întrebarea la care un muritor nu poate primi răspunsul. Timpul este lentila prin care vezi – lucruri mici și clare, așa cum văd oamenii care se uită prin capătul greșit al telescopului – ceva ce altfel ar fi prea mare ca să poți percepe. Acel lucru este Libertatea: darul care te aseamănă cel mai mult cu Creatorul și care te face parte din realitatea eternă. Dar o poți vedea doar prin lentila Timpului, o imagine mică și clară prin telescopul întors. Este o imagine a momentelor ce se succedă unele altora și a ta, în fiecare moment, făcând o alegere care ar fi putut să fie alta. Nici succesiunea temporală, nici fantoma a ceea ce ai fi ales nu este Libertatea. Acestea sunt doar o lentilă. Imaginea e un simbol: dar e mai adevărată decât orice postulat filozofic (sau decât viziunea oricărui mistic) care pretinde că poate descifra misterul. Orice încercare de a vedea cum arată eternitatea, în afară de uitatul prin lentila Timpului, distruge ceea ce știai despre Libertate. De pildă, doctrina Predestinării ne arată (destul de adevărat) că realitatea eternă nu așteaptă un viitor în care să fie reală decât dacă se renunță la Libertate, adevărul cel mai mare din cele două. Nu același lucru face și universalismul? Nu *poți* cunoaște realitatea eternă printr-o

definiție. Timpul însuși, toate acțiunile și evenimentele care compun Timpului sunt definiția, iar acestea trebuie trăite. Domnul a spus că suntem zei. Cât timp ai suporta să te uiți (fără lentila Timpului) la măreția propriului suflet și la realitatea eternă a alegerii ei?

14

Și deodată totul s-a schimbat. Am văzut o mare adunare de forme uriașe, toate nemișcate, într-o tăcere deplină, stând lângă o măsuță de argint și uitându-se la ea. Pe masă erau figurine ca piesele de șah, care se deplasau de colo-colo, făcând un lucru sau altul. Știam că fiecare piesă de șah e un *idolum* sau fantoșă ce închipuie una din marile prezențe de acolo. Acțiunile și mutările fiecărei piese de șah erau un portret în mișcare, imitație sau pantomimă care zugrăvea natura lăuntrică a maestrului său uriaș. Iar acești jucători de șah sunt bărbați și femei, așa cum se văd ei sau par unul altuia în această lume. Masa argintie este Timpul. Cei care stau și urmăresc jocul sunt sufletele nemuritoare ale acelorași bărbați și femei. Apoi m-am simțit copleșit de groază și slăbiciune, așa că l-am înșfăcat pe Învățător și l-am întrebat:

— *Acesta*-i adevărul? Atunci tot ce am văzut în acest ținut era o iluzie? Acele discuții între Spirite și Duhuri – erau doar punerile în scenă ale unor alegeri ce fuseseră făcute cu mult timp în urmă?

— Sau poate anticiparea unei alegeri ce va fi făcută la sfârșitul tuturor lucrurilor? Dar mai bine nu spune nimic. Tu ai văzut mai limpede alegerile decât pe Pământ: lentila era mai clară. Dar tot printr-o lentilă ai văzut. Nu cere unei năluci dintr-un vis mai mult decât poate să-ți ofere.

— Un vis? Atunci... atunci eu nu sunt aici, domnule?

— Nu, fiule, mi-a răspuns el cu blândețe, luându-mi mâna într-a lui. Nu e la fel de bine precum spui tu. Băutura amară a morții încă se află înaintea ta. Tu doar visezi. Și dacă vei spune ce-ai văzut, să le explici oamenilor că doar ai visat. Vezi să fii foarte limpede. Să nu-i lași nici unui amărât impresia că știi mai multe decât orice muritor. Nu vreau să am printre copiii mei vreun Swedenborg[1] sau Vale Owen[2].

— Doamne ferește, domnule, i-am spus eu, încercând să par foarte înțelept.

— El *a* interzis aceste lucruri. De asta îți și spun.

Pe când rostea cuvintele acestea, părea și mai scoțian. Eu mă uitam cu luare-aminte la el. Piesele de șah dispăruseră și eram din nou înconjurați de pădurea tăcută, scăldată în lumina blândă de dinaintea răsăritului. Apoi, tot uitându-mă la chipul lui, am văzut ceva ce m-a înfiorat. În acel moment stăteam cu spatele la răsărit și la munți, iar el, cu fața la mine, uitându-se spre ei. Chipul i-a fost scăldat într-o lumină nouă. O ferigă aflată la treizeci de metri în spatele lui era acum aurie. Partea estică a fiecărui trunchi de copac s-a luminat. Umbrele s-au adâncit. Până atunci păsările făcuseră zgomot, scoseseră triluri, ciripiseră, dar acum întregul cor se revărsa de pe fiecare creangă; cocoșii cântau, se auzea lătrat de ogari și sunete de corn; deasupra celor zece mii de limbi vorbite de oameni, deasupra îngerilor pădurii, pădurea însăși cânta.

---

1. Emanuel Swedenborg (1688–1722), om de știință suedez, filozof, teolog și mistic creștin. A susținut că Treimea există în Christos, nu în trei entități separate.

2. George Vale Owen (1860–1931), cleric britanic, convertit la spiritism.

— Vine, vine! cântau ei. Treziți-vă, voi cei ce dormiți! Vine, vine, vine.

Am aruncat o privire înspăimântată peste umăr – nu destul timp cât să văd (sau oare am văzut ceva?) marginea răsăritului care atacă Timpul cu săgeți aurite și alungă toate siluetele fantomatice. Țipând, mi-am îngropat fața în faldurile veșmântului Învățătorului meu.

— Dimineața! Dimineața! am strigat eu. M-a prins dimineața și sunt un duh.

Dar era prea târziu. Lumina a căzut asupra mea ca un bloc solid, cu o greutate enormă și muchii tăioase. În clipa următoare, faldurile veșmântului Învățătorului erau doar cele ale vechii fețe de masă pătate de cerneală de pe biroul meu, de care trăsesem când am căzut de pe scaun. Blocurile de lumină erau de fapt cărțile de pe birou care-mi căzuseră în cap. M-am trezit într-o cameră rece, chircit pe jos lângă un șemineu negru și gol; ceasul bătea ora trei, iar sirena țiuia deasupra capului meu.